

M. KORP

Otsida,
Leida,
LuuuA!

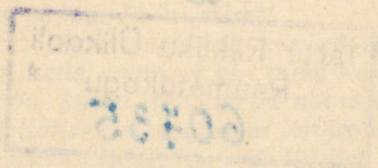

894 II

Aeg ja inimesed

MATI KORP

*OTSIDA,
LEIDA,
LUUA!*

SISUKORD

Kallis seltsimees!	3
Meis igaühes sangar peidul	7
Uus vahetus on kohal	17
Rahutud inimesed	28
Otsida, leida, luua!	38
Noorus ründab	47

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
60735

KALLIS SELTSIMEES!

Ma ei tea, kes sa elukutselt oled, — kas arhitekt, lendur, põlluharija või autojuht. Kuid ma tean, et oled meie, nõukogude inimene. Avara silmaringi ja mitmekülgsete huvialadega. Jälgid tähelepanelikult muutusi, mis meie elus aset leiavad, juurdled nendesamade probleemide kallal, mis meid kõiki erutavad.

Kutsume sind külla! Tule Paide rajooni, vaata ja veendu, kuidas elavad meie noored, millega nad tegelevad ja mille nimel töötavad! Sest meie rõõmud on ka sinu rõõmud ja meie muresid jagad ka sina! Meie südamed tuksuvad ju ühises rütmis!

Niisiis, kui juhtud meie kanti, astu sisse kõigepealt komsomolikomiteesse. Sinna suunduvad ju kõik naised, mis seovad meie noorte tööde ja tegemiste tänast ja homset päeva. Ja ka eilset!

Ka eilset. Sest tingimata kuuled sa nendest tuli-hingedest, keda enam ei ole meie keskel, kuid kelle mälestus on kallid tänapäeva noorele põlvkonnale. Sulle räägitakse omaaegsetest komsomoli maakonnamitee sekretäridest Arved Vildist ja Aleksander Pajustest, kes traagiliselt hukkusid fašistide käe läbi.

Kui jõuad vabariigi ühte kuulsamasse majandisse — «Estonia» kolhoosi —, otsi kindlasti üles Jüri Ernits. Suure majandi mehaanikuamet puistab talle toimetusi küll nii, et annab süle ja seljaga tassida, kuid pool tunnikest mõnusat jutuaega leiab see hiljutine komsomoliaktivist, praegune partei-algorganisatsiooni sekretär alati. «Estoniast» aga sõida «9. Mai» kolhoosi, sealt edasi «Õiguse Võidu» maile. Kummaski majandis leiad oma tubli poolsada noort, veel enam aga huvitavaid ettevõtmisi ja leidlikke teokstegemisi. Kui jõuad küpset nisupõldu neelava

kombainini, peatu ja vaata tähelepanelikult: tunned ehk tumepunase «põllulaeva» komandöris ära rajooni ühe parima noore kombaineri Lembit Jürisoo «Õiguse Võidu» kolhoosist! Aga võib-olla kohtad sama majandi Metsla brigaadi tee ääres kerkiva kolhoosiasula tagustel väljadel hoopis rajooni kuulsamat traktoristi — Eino Igarikku!

Ka Peetri 8-klassilise Kooli pedagoogidega tee tutvust. Siin sai teoks tore mõte — avada ühiskondlikus korras töötav maanoorte kool. Leiad siit mõndagi kasulikku meelespidamiseks. Aga miks mitte minna «Edasi» kolhoosi? Ühiskondlikest alustest komsomolitöös on palju juttu olnud. Siin võib igapäev juttustada, kuidas kogu komsomoli-algorganisatsioon peaaegu aasta aega ühiskondlikus korras kolhoosiklubi juhatas! Säreveere sovhoosis kuuled aga sellest, kuidas majandi noored oma kätega ja õige väikeste kuludega vanast hoonest endale nägusa klubi ehitasid.

Kui oled elukutselt kultuuritöötaja, siis soovitan kindlasti sõprust sobitada türilastega. Sealse kultuurimaja direktor Nikolai Paal on mõnus mees. Küllap ta meelsasti näitab ja jutustab, kuidas kultuurikoldes rohkem kui kakskümmend isetegevusringi koos käib, nii et kellelgi kitsas ei hakka, ja kuidas igal nädalal loengu ajal päris tegu on saalist tühja tooli leidmisega. Tehnikamehed kasutavad muidugi juhust ja heidavad pilgu Maakutsekooli nr. 31. Sest siit need mehed võrsuvadki, kes aasta-kahe möödudes meie põllumajanduse arendamisel kaaluka sõna sekka ütlevad. Ning mine tea — võib-olla hakkab mõnelegi tänasele külastajale asi nii meeldima, et esitab juba homme avalduse, soovides saada traktoristiks või ekskavaatorijuhiks. See pole laita mõte! Soid ja kündmata uudismaid veel jätkub!

Igal juhul käi ära Väätsal. Siin korraldati 1957. aastal esimesed suvepäevad vabariigis. Peame pargi põlispuude all pisikese suitsutunni ja räägime maha tõsise mehejutu suvepäevadest üldse ja teistestki nõukogulikest kombetalitustest. Ja kohusetundest, aususest ning teotahtest! See on alati uus ja vajalik teema. Kommunistliku ühiskonna inimest kasva-

tab ju kollektiiv, seesama suur ja sõbralik pere, kuhu kuulud sina, mina ja meie kõik.

Sporti — ükskõik millist ala — armastad sa kahtlemata. Astume korraks Paide Laste Spordikooli. Jätkub vastaseid, kellega kaela kangust ja turja tugevust proovida! Sellesama asutuse seinte vahelt on võrsunud vabariigi üks tugevamaid — Paide «Jõu» korvpallinaiskond. Tahad ehk ka proovida silma täpsust ja käe osavust?

Näed ise — kuulata ja vaadata on palju. Nii et — alustame teekonda läbi Paide rajooni ja linna.

MEIS IGAÜHES SANGAR PEIDUL

Paide komsomolikomitee sekretäri tööruumis on tagasihoidlikul alusel kaks komsomolipiletit. Nendel puuduvad küll omanike pildid ja isiklikud allkirjad, kuid kõrvalolev tekst annab selgituse:

«ELKNÜ Paide Rajoonikomitee büroo oma pidulikult istungil 29. oktoobril 1957. aastal otsustas kanda igaveseks rajooniorganisatsiooni nimekirja endised Järva maakonnakomitee sekretärid Arved Vildi ja Aleksander Pajuste, kes langesid võitluses nõukogude võimu eest.»

Nende nappide ridade varjus on kahe noore inimese lühike, kuid mehine ja teguderohke elu. Elu, mis jäi eeskujuks meie tänase päeva noorele põlvkonnale. Kirglik armastus kodumaa ja põletav viha vaenlaste vastu: unetud ööd, komsomolikoosolekud, sütitavad sõnavõtted, üha uued ülesanded ja äkki timukakuul...

Tulipalavad juunipäevad aastal 1940. Noorsoo eesrindlik osa tervitas vaimustusega nõukogude võimu taaskehendamist Eestis. Uue elu ehitamine kutsus tegudele. Köhklematult astus teotahteliste noorte etteotsa Arved Vilt.

See vaevalt kahekümneaastane Vöisiku valla noormees oli juba mõndagi kogenud ja läbi elanud. Ta lapsepõlv oli möödunud ruttu. Enneaegu, nagu see tol ajal kehvikuperedest võrsunud noortel tavaline oli. Elumured sundisid ka Arved Vildi kohe pärast algkooli lõpetamist tööle, kuigi meeled ja mõtted veel koolipingi külge klammerdusid. Ta alustas sepaõpilasena, kuid tervis ei pidanud vastu. Seejärel leidis koha puusepa juures — õpilase palgaga 5 krooni kuus. Kuna Arvedil lasusid ka perekonnapea kohustused (ta oli vanim meeshing majas), tuli leida koht, kus paremini teeniks, et võiks ka ema ning nooremad õde ja venda majanduslikult toetada. Nii sattus ta Põltsamaalt

Paidesse Suur-Aia tänava puutöökotta. Pöördeliste juunipäevade saabudes oli ta juba täie sammuga töömeeste kilda astunud. Iseloomult oli ta seltsiv ja aus, mistõttu leidis noortega varsti ühise keele. Ja õigusega nimetati teda tollal ning samuti praegu Paide komsomoliorganisatsiooni rajajaks.

1940. aasta 20. septembri «Noorte Hääles» kirjutati:

«Noorte organiseerimine Järvamaal on jõudnud niikaugemale, et esmaspäeval, 16. septembril võidi valida senise ajutise komitee asemele noorkommunistide Järvamaa komitee, kuhu pääsesid sm. A. Vilt sekretärina, liikmetena sm. Juhvelt, sm. E. Kaal, sm. Kurjev ja sm. Silkin...»

Järgnesid teguderohked päevad. Maakonnakomitee kujunes staabiks, kes juhtis ja suunas kogu komsomoliorganisatsiooni loomist ja selle esimesi samme. Peaaegu igal büroo istungil võeti vastu uusi kommunistlikke noori: Koigist korruga üheksa, Tapalt üheksateist, Türi paberivabrikust kaksikümmend kaks noort jne. Kaadri tugevdamiseks korraldati komsomolirakukeste sekretäridele seminare. Ühel aktiivi nõupidamisel esines ka komsomoli Keskkomitee sekretär E. Tarkpea. Tarmukaid tegusid saatsid noored korda kõigil aladel. Suusakrossist võttis osa nelikümmend võistkonda, valdades aitasid komsomoliorganisatsioonid kaasa maareformi läbiviimisel, korraldati kõnevõistlusi, algatati ajakirjanduse tellimise hoogtöö, loodi esimesed pioneeriorganisatsioonid Türi ja Paide koolides. On vist ülearune mainida, et kõikjal oli juhtiv ja suunav osa täita Arved Vildil. 1941. aasta 6. jaanuaril andis komsomolikomitee oma parimatele seltsimeestele esimesed soovitusel Kommunistlikku Parteisse astumiseks. Nende noorte hulka kuulus ka Arved Vilt.

Kogu selle elava ja huvitava tegevuse katkestas fašistlike okupantide kallaletung meie maale. Noored astusid kodumaakaitsjate ridadesse. Kaksikümmend kaks Paide linna kommunistlikku noort kirjutas ühises avalduses: «Tahame võidelda fašismi täieliku hävitamiseni... Anname kogu jõu võidu saavutamiseks.»

Arved Vilt oli hävituspataljonis üheks julgemaks võitlejaks. Siis tuli käsk: jääda koos partei- ja komsomoliaktivistide grupiga Paidesse, mis oli muutunud juba vaen-

lase tagalaks. Ülesandeks oli organiseerida vastupanuliikumist ning informeerida elanikkonda rindeolukorrast. Gestaapos kanti Arved Vildi nimi kohe tagaotsitavate kartoteeki. Noor põrandaalune riskeeris iga hetk oma eluga. Ühel sügisööl sattuski ta fašistide püünistesse. Järgnesid piinamised ja mõnitamised, ent Arved Vilt vaikis...

Sõjameheteed käis ka Arvedi noorem vend Theodor, kes enne fašistide kallaletungi töötas Mäos traktoristina. Tema võitlused lõppesid Tallinna all, kus ta vangis sattus. Ja noormeeste ema Julia Vilt sai kaks ränka teadet: Arved hukati 1941. aasta oktoobris Paide vanglas, maha lasti ka noorem poeg Theodor.

Noor komsomolijuht hukkus. Kuid elu ei jäänud seisma. Uued seltsimehed astusid asemele. Arved Vildi pooleli jäänud töö otseseks jätkajaks oli 1944. aastal Aleksander Pajuste. Üllatavalt sarnane on nende kahe noormehe elutee, kuigi Arved Vilt veetis oma lapsepõlve Põltsamaa kandis, Aleksander Pajuste aga Narvas. Üllatavalt palju ühiseid jooni leiame nende iseloomus, mõttelaadis ja tegudes.

Aleksander Pajuste kasvas üles revolutsioonimeelses perekonnas. Ta vanemad töötasid «Kreenholmi Manufaktuuris». Tööraha huvide eest võitlejatena said nad sageli tunda kodanliku korra «hüvesid» — läbiotsimised, jälitamised ja vanglamüürid.

1921. aastal, kui Aleksander sündis, viibisid ta vanemad ajutiselt Järvamaal Rakke vallas. Mõne aasta pärast asuti uuesti elama kodulinna Narva. Nooruk sirgus ja kasvas, puutus maast-madalast kokku revolutsiooniliste ideede ning põrandaaluse tegevusega. Tema vanematel vendadel Richardil ja Augustil õnnestus 1934. aastal põgeneda üle piiri Nõukogude Liitu, Aleksander jätkas tollal õppimist Narva II Keskkoolis ja hiljem tööstusõpilaste koolis. Peagi tuli hakata iseseisvalt leiba teenima, algul pagaritöökojas, hiljem tekstiilivabrikus...

Kuidas jätkus Aleksander Pajuste elutee, sellest saame luua pildikese tema ema Anette Pajuste jutustuse ja nappide arhiiviandmete põhjal.

Aleksandri emaga algasid Paide praegusel komsomolikomiteel lähemad tutvused umbes seitse aastat tagasi.

... Ühel septembripäeval, kui varajane sügis oli iidse Vallimäe vahtratele oma esimesed kuldsed nimekaardid

jätnud, tuli Paide komsomolikomiteesse kuuekümnendates aastates naine — Anette Pajuste. Rasketest elamustest andsid tunnistust sügavad murekortsud laubal ja suunurkades. Vaikides otsis ta käekotist nõukogude ohvitseri foto ja ulatas selle sekretärile.

«Poeg... Aleksander Pajuste. Olen tema ema.»

Ajahambast puretud fotolt vaatas elurõõmus noor nägu. Sellest hoovas jõudu ja tahtet.

«Aleks töötas Paides maakonnakomitee sekretärina 1944. aasta septembrist kuni sama aasta 14. novembrini,» võttis Anette Pajuste jutuotsa uuesti enda kätte. «Muud mul polegi temast jäänud kui see foto ja kirjad, mis ta mulle rindelt saatis.»

...Nagu Arved Vilt Paides, nii oli Aleksander Pajuste Narvas üks esimesi, kes sidus oma elu Kommunistliku Noorsooühinguga. Bürool jutustas ta oma lühikese eluloo ja ütles lõpuks: «Tahan kommunistliku noorena vaba Nõukogude Eesti rajamisele kõigiti kaasa aidata.»

Otsus oli üksmeelne: Aleksander Pajuste vastu võtta komsomoli ridadesse. Nende minutite jooksul, mil bürool noormehega vesteldi, tundis Aleksander, nagu oleksid talle tiivad kasvanud, jõud ja tahe oleksid nagu mitmekordistunud. Tema esimeseks komsomoliülesandeks oli selgitustöö tegemine noorte hulgas. Palju kasulikku andsid talle selleks õpingud partei õhtukoolis.

Ei osanud tookord Aleksander Pajuste ega ta mõttekaaslased arvatagi, et õige pea saavad nad parteilt uue ülesande: asuda, relv käes, kodumaa kaitsesele. Aleksander saadeti 1941. aasta märtsis Tallinna kursustele. Otse õppustelt astus ta lahingute tulle. Ta oli rühmakomandör, siis roodukomandöri asetäitja ja poliitjuht. Võttis osa mitmetest lahingutest, sealhulgas ka heitlustest Velikije Luki all.

Kangelaslikke lehekülgi kirjutasid Suure Isamaasõja ajalukku partisanid, kes andsid hitlerlastele hävitavaid lööke Leningradi oblastis ja Eestimaa pinnal. Nende kartmatute rahvatasujate hulka kuulus mõnda aega ka Aleksander Pajuste, võttes ühtlasi osa Eesti partisanide kuulsast retkest Virumaale. Oma sünnimaa vabastamise lahingutes näitas Aleksander Pajuste samuti üles erakordset vaprust.

Lahinguliste teenete eest autasustati teda kahe «Punatähe» ordeniga ning medalitega «Leningradi kaitsmise

eest», «Isamaasõja partisanile» ja «Võidu eest Saksamaa üle Suures Isamaasõjas aastail 1941—1945».

1944. aasta septembri lõpul suunati leitnant Pajuste Paidesse. Teda ootas uus ülesanne: oli vaja elustada kommunistlike noorte organiseerimist ja luua komsomoli Järvamaa komitee. Sama aasta 3. oktoobril avaldati «Uues Järvalases» üleskutse:

«Järvamaa noored!

Kolm aastat kannatasime fašistlike okupantide hirmuvalitsuse all, nüüd oleme Punaarmee ja Eesti Rahvuskorpuse kaasabil vabanenud nende metslaste küüsisist. Oleme rõõmsad ja asume täie energia ning innuga üles ehitama oma vaba Nõukogude Eestit. Noori, kes astusid 1940. aastal ELKNÜ ridadesse ja varjasid end fašistlike verekoerte eest, palume end registreerida ELKNÜ Järvamaa Komitees.

A. PAJUSTE,

ELKNÜ Järvamaa Komitee sekretär.»

Üleskutse kandis vilja. Varsti toimuski Järvamaa kommunistlike noorte esimene koosolek.

«Mitte kunagi ei ole rahvas meie noorte ette seadnud selliseid suuri ülesandeid kui praegu. Me ei ole mitte ainult uue elu ehitajad. Me ise elame ühiskonnas, mida rajame! Sellepärast ei tohi keegi unustada, et ta peab kõigepealt arendama oma võimeid, koguma teadmisi. Me peame õppima! Sest muidu ei oska me õpetada.»

Rääkis Aleksander Pajuste. Need olid lihtsad ja südame- lähedased sõnad. Kõneldes liikus ta noorte ees, tegi pause, nagu otsides oma sõnadele noorte nägudelt kinnitust. See- pärast tundus igale kuulajale, nagu pöörduks Pajuste isik- likult tema poole, vesteldes just temaga.

Edasi peatus ta noorte ülesannetel konkreetsemalt. Kommunistlikud noored peavad oma tegevuse korraldama selliselt, et ükskõik millisel noorel, kes nende juurde tuleb, igav ei oleks. Plaanis oli Paidesse, samuti ka valda- desse noorte poliithariduslikud ringid luua, ühtlasi orga- niseerida teisi ringe, kus harrastataks kunstilist isetege- vust ja sporti.

«Kuidas arvate: kas need ettepanekud on vastuvõeta- vad ja nende elluviimine vajalik?»

Noorte vastuseks oli üksmeelne heakskiitev aplaus.

«Kuid samal ajal,» jätkas Aleksander Pajuste, «peame olema elava tõesõna viijad ka oma kodudesse. Paljudel inimestel ei ole ju veel õiget ettekujutust, mida töötab meile uut tüüpi riigikord ja mida ta meilt nõuab. Peame tööle hakkama nii, et iga uus päev tooks kümneid ja sadu siiraid poolehoidjaid meie noorele nõukogude vabariigile.

Ent ärgem unustagem, et sõda ei ole veel lõppenud. Rinne vajab tagala toetust, siis saabub võit kiiremini. Püstitagem, sõbrad, loosung: kõik rinde heaks, kõik võidu heaks, kõik kodumaa ja rahva heaks!»

Järgnesid noorte koosolekud Järva-Jaanis, Türil, Väät-sal ja mitmel pool mujal. Aleksander Pajuste ja teised komsomoli maakonnakomitee liikmed selgitasid noortele nende ülesandeid. Kõikjal arenes aktiivne tegevus. Loodi uusi komsomoli-algorganisatsioone, korraldati kohtumisi vanade revolutsionääridega, organiseeriti puhkeõhtuid, kontserte. Hakkas ilmuma Noorte Maja seinaleht «Kodumaa Eest». Tapa kommunistlikud noored andsid oma peoõhtu kogu sissetuleku Punaarmee fondi. Paljud noored käisid talust tallu, kogudes kingitusi rindevõitlejatele. Ning alati ja kõikjal oli eestvedajaks, suunajaks ja innustajaks komsomoli maakonnakomitee sekretär Aleksander Pajuste. Kuni ühe komsomolikoosolekuni Tapal.

See oli 1944. aasta 14. novembri ööl. Vinge põhjatuul keerutas laiu lumeräitsakaid. Aleksander Pajuste, kes pärast koosolekut oli linnaserval tükk aega Paidesse sõidu võimalust oodanud, istus nüüd veoauto kastis ja mõlgutas omi mõtteid. Autolaternate valgusvihud visklesid edasitagasi, otsides aukude ja konaruste vahel siledamat teed.

Pajuste heitis pilgu kellale. Kesköö oli möödas. «Pole viga. Varsti oleme Roosna-Allikul. Seal on tee parem.» Ta kohendas sinelihõlmad koomale ja jäi kuulutama, kuidas tuul teeäärses kuusikus vihistas.

Äkki kõlas pauk, auto võpatas ja hakkas aegamööda maanteekraavi poole kiskuma. «Kumm läks!» otsustas Pajuste kergest tukastusest virgudes ja hüüdis juhile: «Hei, mees! Magama oled jäänud või? Kumm...»

Teist lasku Aleksander Pajuste enam ei kuulnud. Nii viisi otsakuti ta jäigi, kuni auto raskesti haavatud juhi käest külgepidi kraavi libises.

Aleksander Pajuste maeti 1944. aasta 20. novembril Paides Recpalu kalmistule. Tema ema, abikaasa ja teised lähedased olid tollal veel Nõukogude Liidu tagalast saa-

bumata. Viimsel teekonnal saatsid teda tuttavad, sõbrad, seltsimehed. Leinakoosolekul andsid nad töotuse jätkata tema elutööd, olla niisama tugevad ja paindumatud nagu Aleksander Pajuste.

Sajuses talveõhtus kaikusid kogupaugud langenud seltsimehe auks. Ja maha jäi pärgadega kuhjatud haud, meeldetuletuseks seliast, et võitlus kodumaa vabaduse eest alles kestab! Oli aeg, kus ustavust kodumaale kinnitati verrega, kus vabadust võideti elu hinnaga.

Üheksakümmend noort astus varsti pärast Pajuste hukumist komsomoli ridadesse. See oli konkreetseks vastuseks nendele, kes tahtsid reeturikuuliga hävitada meie paremaid inimesi, takistada uue elu ehitamist. Vaenlane eksis.

Selline oli Arved Vildi ja Aleksander Pajuste lühike elutee. Kuid nende poolt alustatu kannab head vilja. Nende tööd jätkavad meie päevil sajad ja tuhanded noored, komsomoli ustavad kasvandikud. Arved ja Aleksander on meie noortele suureks eeskujuks, inimesed, kelle kohta maksavad Johannes Barbaruse sõnad:

«Meis igaihes sangar peidul, —
kannatlik ja vapper,
täis surmapõlgust sammub iga noor!»

... Heledas maipäikeses aurasid öisest sajast märjad tänavakivid kiiresti kuivaks. Linnalähedase «9. Mai» kolhoosi põldude kohal kruvis ennast selgesse kevadtaevasse lōoke, saates sädeleva trilleri külvimasinat vedava võimsa traktori laulu sekka. Paides, Reopalu kalmistu serval õit- ses hilinenud sinilill. Esimesed kullerkupud paotasid oma kollakad õienupud päikesele vastu ja jäid siis imestades vaatama Pärnu tänavat. Sealt lähenes ju lausa lillemeri! Tublisti pool tuhat punastes kaelarättides tüdrukut-poissi orkestri, lippude ja lilledega.

Kalmistu põliste puude all oli hämar ja jahe. Pidulikult ja selgelt kõlasid sõnad: «Paide Keskkooli Viktor Kingisepa nimeline pioneerimalev Vladimir Iljitš Lenini nimelise pioneerorganisatsiooni 40. aastapäevale pühendatud malevakoonduseks üles rivistunud.»

Oli 19. mai 1962. Leninliku komsomoli noorem vend — pioneerorganisatsioon — tähistas oma juubelit. Ei olnud juhus, et Paide pioneerid korraldasid sellel päeval piduliku malevakoonduse Reopalu kalmistul Aleksander

Pajuste haual. Keskkooli noored leninlased olid rohkem kui aasta tagasi kuulutanud malevas välja võistluse parimale pioneerirühmale, kes ühtlasi saab õiguse kanda Aleksander Pajuste nime.

Oli aeg kokkuvõtteid teha. Palju oli pioneerimalevas muutunud selle aasta jooksul. Malevanõukogust oli saanud kooliõpetajate ustav abiline mitte ainult sõnades, vaid ka tegudes. Olid muutunud haruharvadeks need juhtumid, kus tuli arutada pioneeri käitumist. Niivõrd väärrika autoriteedi oli omandanud malevanõukogu, kes hoolitses hea korra ja samuti kogu klassivälise töö eest. Eks kao kangemalgi vembumehel tuju koerustükkideks, kui eakaaslased sind kindlalt vaos hoiavad!

Võistlus Järvamaa noortejuhi Aleksander Pajuste nimetuse saamise eest tähendas sisuliselt seda, et iga pioneerirühm püüdis kõiges ja kõikjal olla parim. Saada Aleksander Pajuste sarnaseks, olla tema nime vääriline — see tähendas palju!

Sageli on tulnud kokku puutuda mõistega — eeskuju. Milline maagiline jõud on selles! Igal poisil ja tüdrukul, eriti pioneerieas, on oma ideaal, kelle sarnaseks ta tahaks saada. Enamikul juhtudel on valitud hea eeskuju, mis toob noorele ainult kasu: kasvatab temas sihikindlust ja tahet, muudab teda paremaks. Kõike seda arvestas ka Paide Keskkooli komsomoli-algorganisatsioon, kui ta kooli pioneerimaleva nõukogule tegi ülesandeks uurida rajooni komsomoli ajalugu ning algatada rühmadevaheline võistlus Aleksander Pajuste nimele (mõni aeg hiljem arenes võistlus ka Arved Vildi nimele).

Kuid juhtub sedagi, et nooruki poolt valitud eeskuju pole sugugi kooskõlas meie ajastu moraalimõistetega. See tõukab lapse väärale teele ning toob kasu asemel kahju. Just säärase «eeskujude» vastu tuleb võidelda. See on meie komsomoliorganisatsiooni üheks tähtsamaks ülesandeks.

Meenub üks taoline juhtum.

Pioneer Jüri oli «lahtise peaga» poiss, kes omandas kõike kergesti. Tema suureks unistuseks oli saada mere-meheks. Millegipärast hakkas Jüri nii koolis kui ka kodus inetult käituma — oli ülbe, toorutses. Malevanõukogus arutati seda ja otsustati selgusele jõuda.

«Ütle, kes on su eeskujuks?» päriti Jürilt. «Kelle järges sa käid?»

*Paide Keskkooli pioneerid Aleksander Pajuste haul.
Paremal Aleksander Pajuste ema Anette Pajuste.*

Nooruk vaikis jonnakalt. Lõpuks oli kaasõpilaste pealekäimisel sunnitud tunnistama:

«Meie majas elab tõeline meremees! Aga mis teie ka merest ja laevadest teate?»

Seda oligi kardetud. Jüri püüdis sarnaneda mere-
mehega, kes oli joomise tõttu alla käinud, moraalselt
laostunud. Too inimene oli omal ajal maailma meresid
küündnud, paljude riikide sadamates seigelnud. Ta oskas
rääkida põnevaid merelugusid, kuid ka palju sellist, mida
poleks alaealisel noorukil tarvis teada olnud. Igal juhul
oli ta noorukile halvaks eeskujuks.

Sõbrad-koolikaaslased püüdsid Jürit õigele teele juh-
tida, rääkisid temaga korduvalt, sidusid teda kasuliku ja
huvitava tegevusega. Nad jõudsid eesmärgile. Teatud osa
etendas selles Aleksander Pajuste mälestus. Ühel maleva-
nõukogu koosolekul küsiti poisilt:

«Kas sa Aleksander Pajustest oled kuulnud? Tead sa
midagi sellest sihikindlast ja tahtejõulisest inimesest, kelle
nimetuse saamise eest meie pioneerirühm võistleb?»

Jüri vaikis, piilus langetatud laugude alt oma kinganinasid. Nimi oleks nagu tuttav, aga mis selle nimega seotud oli, seda ta hästi ei mäletanud. Tõsi, pioneerikoondestel oli sellest inimesest räägitud, kuid Jüri mõtted tegelesid nendel kordadel hoopis teiste asjadega — kodus oli ju laevamudel pooleli!

Rühmanõukogu esimees ulatas Jürile kaks tindipliatisiga tihedalt täiskirjutatud vihikulehte. «Loe, ja loe kõvasti!»

Jüri võttis paberilehe ja hakkas lugema. Algul vaikselt pominal, ent siis eneselegi märkamatult juba kõvemini ja selgemini.

«Tere, kallis ema!

Sain sinu kirja kätte 26. IV 1942. aastal. Ootasin nii väga sinu vastust. On õhtu, kõik puhkavad. Ees on raske lahing. Ma ei tea, kas tulen sellest elusana välja, kuid see pole praegu tähtis! Kodumaa ootab vabastamist saksa fašistide ikkest.

Mul on toredad seltsimehed. Hetkegi kõhklemata on nad valmis võitlusse astuma. Seda on meile õpetanud partei, seda nõuab meilt rahvas. Olen nüüd kommunist, ja see kohustab mind veel rohkemaks. Opin ise ja õpetan teisi. Oi, emake! Nii palju on vaja teada saada, lugeda, uurida. Aera aga on selleks vähe. Kuid pole viga. Lõpetame sõja, siis teen selle kuhjaga tasa, mis praegu puudu jääb . . .»

Jüri oli kirja läbi lugenud, kuid hoidis koltunud paberilehti ikka veel käes. See oli ju Aleksander Pajuste kiri rindelt oma emale, tõeline rindevõitleja kiri! Siin õhkus igast kännu krobelistel pinnal kirja pandud sõnast eelseisva lahingu ärevust.

Jürile anti pioneeriülesanne — korrastada koos koolikaaslastega kevadel Aleksander Pajuste haud. Poiss tuli sellega hästi toime. Ja kui komsomolikomitee sekretärina teatasin otsuse anda Aleksander Pajuste nimetus võitjaks tulnud VI pioneerirühmale ning ulatasin rühmanõukogu esimehele lipu, nägin võitjate rühmas ka Jürit. Nooruki silmadest paistis selline uhkus, selline rõõm toimuva üle, et igaüks oleks võinud öelda: tõepoolest, Jüri on leidnud elus õige eeskju!

Kõiges selles väljendub meie noore põlvkonna lugu-
pidamine oma juhtide ja eelkäijate vastu. See on hea
eeskuju. Ta arendab, kasvatab, viib edasi, õpetab armas-
tama ja austama neid, kes võitlesid õnne ja vabaduse eest.

UUS VAHETUS ON KOHAL

«Estonia» kolhoos on majand, kus elu läheb täie hooga
ülesmäge, ükskõik, mis kandi pealt ka ei vaataks. Selles
kolhoosis jätkub teotahtelisi inimesi, leidub kuhjaga uusi
ning häid mõtteid, mille elluviimiseks pingutab kogu kol-
lektiiv. Heino Marrandi on üle vabariigi tunnustatud esi-
mees. Tema ajal on «Estonias» palju suuri tegusid korda
saadetud. Ja mõnigi kord on uue nimel lausa lahinguid
löödud.

Sellest on mõned aastad tagasi, kui ühel lahtisel kom-
somolikoosolekul arutati noorte vaba aja veetmist, edasi-
õppimist, ühiskondlikust tööst csavõttu. Seal Helle Treu-
feldt, nooruke, aga tubli tööga juba hea kuulsuse võitnud
lüpsja-karjatalitaja ütleski:

«Mis sa veel õpid või klubis proovidel käid! Paarküm-
mend lehma grupis, lüpsa neid korda kolm päevas. Õhtul
käed ja õlad valutavad, vaata et saad voodisse ja hommi-
kul õigel ajal tööle. Mina ei mõista, kus viga on: raha kol-
hoosil jätkub, aga lüpsimasinat ei muretseta. Sõõruta aga
käsitsi. On see kellegi kord või komme!»

Põhjendatud etteheited! Kas lüpsiatöö just niivõrd väsi-
tab, et õhtul enam kätt ega jalga liigutada ei jõua, on
muidugi vaieldav. Aga noorus on juba kord selline! Tema
tahab ikka uut. Ja miks mitte, kui selleks võimalusi on?

Kolhoosi mehaanik ning sellal ka komsomoliorganisat-
siooni sekretär Jüri Ernits käis järgmisel päeval esimehe
jutul.

«Lüpsimasinaid on vaja. Karjalaudad tuleb mehhani-
seerida. Kaua me nii esiisade moodi ikka rügame!»

Esimees ei teinud pikka juttu, kutsus küsija kaasa ja
ühiselt mindi karjalauta maad kuulama. Vanemad lüpsjad
lõid küll algul käega, väites, et ei loom selle masina-
värgiga harju, hakkab tembutama ega anna piima kätte!
Aga lõpuks jäid nõusse: tõepoolest, mis viga seista ja vaa-
data, kuidas piim tuleb!

Jüri Ernits, lüheldast kasvu, lokkispäine ja alati lõbus noormees, on inimene, kes ei vali lihtsamaid teid. Ta kut- sus kolhoosi mehhanisaatorid kokku. Mehed arutasid: mehhaniseerimine on muidugi hea asi, aga seadmete mon- teerimine võtab omajagu aega. Planeeritud on teised tegemised, mida mingil juhul pooleli jätta ei saa. Mis oleks, kui paneks seadmed paika pärast tööd, nii omast ajast!

Nõnda sündiski. Moodustati farmide mehhaniseerimise brigaad, mis koosnes eranditult noortest. Ja keegi neist ei kurtnud, kui pärast päevatööd tuli tööriistad kaenlasse võtta ja sammud lautade poole seada. Suur osa töödest tehtigi vabast ajast. Selline oli ju kokkulepe. Mehesõna tuleb pidada!

Rajoonilehest aga võidi varsti lugeda «Estonia» kolhoosi noorte mehhanisaatorite kohustust poolteise kuu jooksul sisse seada kahte karjalauta masinalüps, kahte sigalasse aga monterida söödaveokärud ja seadmed sõnniku välja- veoks. «Estonia» kolhoosi noorte plaanid ja teod ei jää- nud ainult selle majandi piiridesse. Nende eeskujule järg- nesid «9. Mai», «Edasi», «Õiguse Võidu» ja mitme teise kolhoosi komsomoli-algorganisatsioonid. Arenes noorte- vaheline mehhaniseerimisalane võistlus, mis ei lõppenud muidugi ainult ühe või kahe farmi mehhaniseerimisega. Võiks öelda, et see pole lõppenud tänini. Igas majandis leidub alati mõni selline tootmisharu, kus saab inimese kätetööd kergendada.

Nii puhkes «Estonia» noorte poolt süüdatud sädemest võimas leek. Ta põletab vana ja iganenu, jättes alles uue ja ajakohase. Selles on Jüri Ernitsa ja tema kaaslaste kõige suurem teene.

Nüüd, tagantjärele meenutades näib, et kõik läks liht- selt ja kergelt. Otsustati ja tehti. Ent tookord seisti «Estonias» vahel lausa ületamatuna tunduva probleemi ees. Lüpsimasinad saadi, aga kusagilt polnud leida vajalikke torusid, et seadmed paigale panna. Komsomoli Keskkomitee ja koondise «Eesti Põllumajandustehnika» juhtkonna kaasabil said asjad lõpuks siiski joonde.

Vahepeal on Jüri Ernitsast saanud kolhoosi partei- algorganisatsiooni sekretär. Uus ülesanne kohustab palju enamaks. Ja mees on omal kohal! Õigesti mõistab ta, et sekretäri kohuseks on olla kõikjal eeskujuks, olla kõige raskemal tööpostil...

Paide rajooni «Estonia» kolhoosi kombainer Jüri Ernits ja tema abi Vello Lips.

1963. aasta koristuslahingud algasid otsekui üleöö. Püsi-
sid ikka südasuviselt soojad ilmad. Kuid järsku olidki vil-
jad valminud ning lõikusaeg käes. Jüri Ernits ei kõhelnud
hetkegi, kui ta mehaanikuameti ajutiselt kombaineriikutse
vastu vahetas. Sest sellest, kui kiiresti saak salvedesse
jõuab, sõltub järgmise majandusaasta edu.

... Kui koristatud põllumassiividel kombainirataste
jälgi uhab sügisene vihm, kui luikede kurvatooniline
rännulaul lumetulekut kuulutab, näeme Jüri Ernitsat jälle
liikumas töökodade ja kontori, karjalautade ja klubi vahet.
Nüüd on aega koosolekutel pikemalt ja põhjalikumalt
pakilisi probleeme arutada, puhkpilliorkestris lustakaid
viise veeretada, teatris käia ja uusaasta-õlleks linnaseid
jahvatada. On mahti kõige tehtu üle aru pidada ja järg-
miseks aastaks kaaluvamaid kavasad koostada. Sest millal
inimene enne saavutatuga rahule on jäänud!

Juba siis, kui teised temaealised tüdrukutirtsud alles
nukkudega mängisid, köitis Laine pilku üha enam trak-
tor, mis mürisedes randaali vedas või rehepeksumasinat
ringi ajas. Palju kordi seisis tütarlaps põllupeenral ja jäl-
gis, kuidas raske masin jaurates musta mulda pahupidi
pööras. See imeline hobu kasvas nagu südame külge, ning
ajapikku ei saanud teisiti, kui pidi igal vabal momendil
ikka ja jälle korraks põllul käima. Kuni kord õlist parku-
nud tunkedes traktorist hõikas:

«Hei, mis sa muidu vahid! Tule proovi ka!»

Neid sõnu ei lasknud Laine enesele kahte korda öelda.
Kohe oli ta kabiinis traktoristi kõrval. Õhetavana ja eru-
tusest värisevate kätega haaras ta juhikangid.

Siitpeale kuulus Laine jäägitult masinatele. Ning kui
aastat kolm tagasi anti talle Kadrinas kätte keskkooli
lõputunnistus, ei teinud küsimus «Mis edasi?» Lainele
enam mingit muret. Kodukolhoosi! Traktorile! Nii jäigi.
Ülejäänud klassikaaslased läksid tööle «Ühisjõu» kolhoosi.
Laine Luuk aga otsis üles «Punase Tähe» kolhoosi esi-
mehe. («Punane Täht» kuulub praeguse administratiivse
jaotuse järgi Rakvere rajooni.)

«Traktoristiks tahan saada!»

«Traktoristiks?» mõtis esimees pilguga väikesekasvu-
list tüdrukut. «Mida sa masinaga peale hakkad? Võtaksid
parem klubijuhataja koha — sinna sinusugust särtsakat
noort inimest rohkem vaja...»

Laine laskis esimehe jutu kõrvust mööda ja jäi oma sõnadele kindlaks. Aga ega esimeeski palju vastu vaieldud. Küllap oli temalegi ammu teada, et tütarlapse künnivaod on peaaegu niisama sirged kui mõnel suure praktika töömehel.

Esimene sügis kulus ameti õppimisele, talv läks tagantjärele töökojas mootorites tuhnides. Selle raudruuna süda, millel Laine kevadel iseseisvalt tööle pidi hakkama, sai lahti võetud ning jälle kokku laotud. Ei jäänud ühtegi polti üle ega tulnud mutritest puudu, nagu mõni irvhammas tütarlapsele esialgu muiates ennustas.

... Oli leitsakulise suvepäeva öhtu. Heinamaalt sikutas ennast lahti hall udulinik, laotades aegamööda oma niiskust künkaveerel haljendavale odrapõllule. Nagu viirastus vajus udumüürist välja rahulikult DT-14, täristades ühtlasesse kaarde lopsakat kastemärga luhaheina.

«Aitab tänaseks,» lausus Laine Luuk istmelt maha hüpates ja kuumusest õhkuvalt masinakõrelt mudapritsmeid pühkides. Mõõtis silmadega päeva jooksul tehtut ja arutles: «Laseks veel, aga silm ei seleta enam, kus põõsatutt, kus mätas.» Haaras siis nüriksläinud masinavikati kaenlasse, teise käega lükkas jalgratta teerajale, ning korruga puhkes lõbusalt naerma:

«Ära ehmatas küll, kurinahk! Aga peale jäin!»

???

Vaat, mis öhtupoolikul oli juhtunud. Laine ei raatsinud kuidagi kraavikaldale rohututti kasvama jätta. Ajas masina nii lähedale kui võimalik. Petlik pinnas vajus aga läbi ning traktor kippus juba rinda roostesse soovette kastma. Mehekõrgused rattad müttasid asjatult ringi, kaapides üha rohkem end tūmasse maasse.

Esimesel hetkel tüdruk jahmatas, siis aga tuli trots. Et kas siis tõesti omal jõul masinat välja ei saa! Ei saanud. Hea, et agronoom juhtus mööda minema. Traktorile pandi käik sisse ja kahekesi keerasid nad masina käivitusvānda abil välja. Aegamööda, sentimeeterhaaval küll, kuid siiski jõuti kindlamale pinnale.

Kui DT-14 uuesti heinakaarel müdises, pühkis agronoom higist nõretavat nägu ja lausus naljaga pooleks:

«Nüüd on sul, Laine, siis ka see õige töömeheksam tehtud!»

Öhtul söögilauas rääkis tütarlaps oma päevasest juhtumusest kodustele.

«On sul ikka rahutu hing,» sõnas ema. «Möllad nende masinavärkidega... Oleks võinud mõne teise ala valida. Nüüd veel koolis ka aina uurid masinaid!»

«Ega küll küllale kurja tee,» vaidles tütar vastu. «Ja mida ma nendest masinatest õige teangi? Kui lõpetan kooli ja olen tehnikat põhjalikumalt tundma õppinud, siis on juba palju kergem töötada!»

Pealegi, õppida on tore! Olen mehhaniseerimisosakonnas nagu pailaps. Mina üksi tütarlaps, ülejäänud 30 kõik mehed. Igaüks seletab, õpetab, kui midagi aru ei saa!»

Kuulad Laine juttu ja mõtled tahtmatult: kust ta küll võtab selle jõu, tahte ja pealehakkamise? Peale kõige muu on Laine Luuk kolhoosi kommunistlike noorte organisator, pioneeride rühmajuht Kadrina Keskkoolis, tubli sportlane; tema eestvedamisel korrastati kolhoosiklubi, ta armastab kino ja teatrit. Tema andis idee kutsuda naabrussest «Viisaastaku» noored sotsialistlikku võistlusse, kusjuures kokkuvõtete tegemine on kujunenud kahe majandi noorte toredateks sõpruspidudeks; tema oli see, kes hakkas esimesena kolhoosis taotlema kommunistliku töö lööklase nimetust.

See oli ühel komsomolikoosolekul, mis peeti koos «Viisaastaku» kolhoosi noortega. Arutati, kuidas sotsialistlik võistlus veelgi tõhusamaks ja tulemusrikkamaks muuta. «Viisaastaku» traktoristid Jüri Haavajõe ja Jüri Randoja teatasid, et nad kavatsevad hakata taotlema kommunistliku töö lööklase nimetust. Ühtlasi palusid nad naabernoori omapoolsed kohustused läbi arutada. Laine ei kavatsenud alla anda. Kohe arvutas ta välja, palju on võimalik teha töödepericodi lõpuni pehmekünnihektareid ja kui palju saaks sealjuures kütust kokku hoida. Samas andis ta lubaduse — teha ainult kõrgekvaliteedilist tööd, osa võtta spordist ja isetegevusest, täiendada end erialaselt ja poliitiliselt.

Tütarlaps ei jätnud oma kohustusi paberile.

Kust ta võtab selle jõu? Ikka maast, kodukolhoosist, kollektiivist, sõbralikust suhtumisest temasse. Nii ja ainult nii saab lahendada noorte maalejäämise probleemi. Ainult siis ajavad nad juured kindlalt mulda, laskmata ennast kaasa kiskuda juhuslikest puhangutest.

Ent esineb veel teistsugust suhtumist, nagu seda sai tunda Lehte. Ta töötas Paide Ehitusvalitsuses krohvijana. Ei meeldinud talle seal. Pool hinge oli põlluavarustel ja farmis loomade juures. Ühel päeval tuli ta komsomolikomiteesse. Andsime Lehtele lähetuse «Kungla» kolhoosi. Juhatus võttis ta meeeldi vastu, sest ühte seatalitajat oli just hädasti vaja. Lehte sai oma hoole alla grupi loomi, talle anti korter. Kõik oleks nagu korras olnud. Kuid ometi jäi midagi vajaka. Noor inimene oleks vajanud oma eakaaslaste tähelepanu ja kolhoosi juhatuseltki mõistvat suhtumist. Ta jäi üksi. Lisaks sellele levisid alusetud kuulujutud, millele ta ei osanud piiri panna. Tõsi, esialgu lõi ta käega ja arvas, et küllap lõugutajatel ükskord isu täis saab. Kuid pikapeale hakkas see ta hinge vaevama.

Kord hommikul, kui sead olid söödetud, rakendas Lehte hobuse niidumasina ette ja läks ristikupõllule ädalat niitma. See oli küll rohkem karjamehe töö, kuid viimane jättis oma toimetused pahatihti unarusse. Vaevalt pool ringi teinud, ütles masin üles. Tütarlaps ruttas töökoja juurde abi paluma. Abi asemel teda solvati.

Lehte helistas komsomolikomiteesse ja kurtis nutuga pooleks oma häda. Komitee töötajad käisid kolhoosis, rääkisid esimehega, brigadiriga. Keegi ei süüdistanud tütarlast milleski, keegi ei teadnud allikat, kust kuulujutud olid tulnud. Kuid tõe jaluleseadmiseks ei liigutatud siiski sõrmegi. Nii jäigi «Kungla» kolhoos noorest ja tragist tööjõust ilma. Ent Lehte ei läinud linna tagasi. Ta asus naaberrajooni ühes majandis jällegi seatalitajana tööle. 1963. aasta juulikuus kirjutati «Noorte Häales», et Lehte on vabariigi noorte seatalitajate vahelises sotsialistlikus võistluses esimese kümne hulgas!

On ilmne, et uues töökohas suhtuti Lehtesse sõbralikult ja tähelepanelikult, ta leidis seal endale tõelise kodu.

Võidakse öelda, et lugu Lehtega on erand. Kuid ka sääraseid erandeid ei tohiks esineda. Maa vajab noort jõudu, vajab arukaid päid ja tarmukaid käsi. Seepärast ei võib lubada noortesse suhtumisel ühtegi valesammu.

«Õiguse Võidu» kolhoosis on palju tublisid noori. Näiteks traktorist Eino Igarik, kes mitmekümne hektari suhkrupeediga ladusalt toime tuleb, või Lembit Jürisoo, mees, kelle nimi 1963. aasta koristusperioodil pidevalt vabariigi paremate hulgas seisis, või zootehnik Aino Gott-

lob, noorkarjatalitaja Helju Allmere... Igaüks neist armastab oma ala, püüab teha võimalikult rohkem, et homme päev oleks tänasest rikkam... Seepärast teemegi juttu sealsete noorte ühistest ettevõtmistest, nende rõõmudest ja muredest.

Helju Allmere on õigupoolest uus nimi rajooni komsomoliaktivistide hulgas. «Õiguse Võidu» kolhoosi ligi kolmekümmeliikmelise komsomoli-algorganisatsiooni sekretäriks valiti ta alles 1963. aasta kevadel. Kuid tütarlaps mõistis, milliseid kohustusi sekretäriamet kaasa toob.

Ent millest alata? Noori on palju ja nagu noored ikka — kes siis vabal ajal kodus tahab istuda! Ühel komsomoli-koosolekul tekkiski mõte ehitada kodukolhoosile ühiskondlikus korras spordiväljak ja kaunisse Karinu parki tantsupõrand. Kolhoosi esimees Alfred Kadastik pole kunagi noorte ürituste juures kõrvaltvaatajaks jäänud. Nii ka nüüd. Ilma pikema jututa hangiti vajalik materjal ja töö läks lahti. Mitu öhtut kulus või kui palju töötunde tehti — sellel pole Helju Allmere arvates praegu tähtsust. Ühine töö aga süvendas noorte usku oma võimetesse, kasvatas kollektiivsustunnet. Edaspidisteks uuteks võitudeks oli see väga vajalik.

Kolhoosikontoriga ukсед vastamisi asub Karinu 8-klasiline Kool. Seal õppivad kolhoosnike lapsed võtsid oma vanemate õdede-vendade toimetustest-tegemistest agaralt osa. Kuidas siis! See on ju nende kodukant, kus nad pärast kooli lõpetamist tööle hakkavad. Tähendab: kõik, mida nad ehitavad, ehitavad eneste jaoks.

«Õiguse Võidu» noored on juba palju korda saatnud, kuid suured tööd ja toimetamised seisavad veel ees. Noored on andnud oma osa selleks, et loomakasvatushoonete ümbrus on paremini korras kui mõnel pool mujal, ka selleks, et suurtes lautades sisustati karjatalitajatele soojad ja valged puhketoad, kus ei puudu radio ja telefon.

Praegu käib suurejoonelise kolhoosiasula rajamine. Metsla brigaadi viiva maantee äärde on kerkinud juba paarkümmend valgetest silikaatidest, eterniitkatusega individuaalelamut. Kolhoos aitab ehitada, annab krediiti, mille majaomanikud hiljem tööga tasuvad. See on tore asula, suurte perspektiividega. Las möödub veel mõni aasta, las pikeneb majaderivi, küllap on siis seal ka mustkatttega sõidutee, mis ei tolma; on asfalteeritud tänavad, sirged ja laiad nagu linnas. Kasvab suureks tammede

Paide rajooni «Õiguse Võidu» kolhoosi traktorist Eino Igarik.

allee, mis igal aastal pikeneb mitmekümne puu võrra. Kolhoosinoored võtsid allee rajamise enda mureks. Igal kevadel tehakse paar hoogtööpäevakut, ning ikka uued istikud leiavad kindla koha «Õiguse Võidu» kolhoosiasula tänaval. Pole veel teada, millise nimetuse saab kord see puiestee. Võib-olla nimetatakse ta lihtsalt Tammede alleeks, võib-olla ka Nooruse või Armastuse alleeks. Need nimetused sobiksid suurepäraselt, igaüks neist on sümbolne. Allee on ju noorte rajatud, rajatud armastusest oma kodu vastu, ja küllap seal räägivad kord nii mõnedki noored oma südameasjad ühele poole.

Kolhoos ehitas avara keskusehoone koos kaupluse ja sööklaga. Viimases saab suurepäraselt korraldada noorteõhtuid, huvitavaid kohtumisi ja esinemisi, tähistada ükskõik millist sündmust noore inimese elus.

Aeg möödub ja maa läheneb ikka rohkem linnale.

Heidame korraks pilgu «9. Mai» kolhoosi. Tutvume sealsete noortega, teiste hulgas ka põllutöölise Virve Ansi-piga, kes suure kohusetruuduse, tööarmastuse ja ühis-

kondliku aktiivsuse eest sai Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja.

Vaatame, milliseid häid kogemusi pakub meile sinne komsomoli-algorganisatsioon. Öppida on mõndagi, kas või järgmisest episoodist.

Juhtub, et inimene tahab vahetada töö- või elukohta. Ta annab avalduse majandi juhatusesele või asutuse direktioonile ja vastavalt selle otsusele ta kas pakib kohvrid ning lahkub või jääb kohale. Pahatihti on avalduse esitajaks noored, kes pole veel kindlat pinda jalge alla saanud. «9. Mai» kolhoosi komsomoli-algorganisatsioon otsustas kolhoosi juhatuse ja partei-algorganisatsiooni nõusolekul noorte ellu puutuvate küsimuste lahendamise enda õlule võtta. Meenub üks lahtine komsomolikoosolek. Lahkumisavalduse oli esitanud tütarlaps, lüpsja-karjatalitaja. Seda arutati ligemale 40 inimese osavõtul. Kui koosoleku juhataja oli avalduse ette lugenud, valitses ruumis hetkeline vaikus. Siis tuli esimene küsimus:

«Põhjus?»

Tütarlaps püüdis asja seletada nii, nagu see kõlab ühe rahvasuust pärit ütluse järgi: kala otsib, kus sügavam, inimene — kus parem! Nüüd puhkes torm.

«Tähendab — sa tahad loomadegrupi maha jätta, kuigi tead, et raske on kohe uut inimest asemele leida! Kas selline on su südametunnistus ja tõekspidamine?»

Tookord ei rahuldanud noored tütarlapse avaldust. Ka juhatuse koosolek võttis nende seisukoha oma otsuse aluseks.

Tõepoolest, kui meil igal pool nii avameelselt ja ägedalt noore ning kogematu inimese ellu vahele segataks, siis jääks mõnigi mõtlematu samm astumata.

«9. Mai» maadel asub Väätsa 8-klassiline Kool. Kord tuli komsomolikomiteesse selle kooli õpetaja Võido Rahula. Lausa üllatav, milline ebakõla võib mõnikord valitseda nime ja tema omaniku vahel! Selle noormehe näost, olekust ja jutust õhkus küll kõike muud, aga mitte kübetki rahu.

«Sekretär, anna nõu!» alustas ta. «Kavatseme «9. Mai» kolhoosile koduloomuuseumi kujundada. Kommunistlikel noortel jõudu ja pealehakkamist jätkub, aga teadmistest tuleb puudu!»

Mida talle soovitada? Ka ise olin ju kolhoosimuuseumidest ainult kuulnud, näinud aga polnud seni ühtegi. Käi-

sime Võidoga «Estonia» kolhoosis, kus Retla kooli rahvas samasuguse plaani elluviimisega märksa kaugemale oli jõudnud. Asja initsiaatoriks oli seal Retla 8-klassilise Kooli õpetaja Loreida Gross. Tõepoolest — huvitav algatus on teoks saamas. Maitsekad stendid koos mitmesuguste väljapanekutega jutustavad vabariigi ühe parima majandi edusammudest, tema kujunemisest suureks, jõukaks ja heakorrastatud kolhoosikülaks. Oma aukoht on kolhoosi rajajatel — veteranidel, tänapäeva töökangelastel.

Võido Rahula kuulas ja vaatas, tegi märkmeid, pidas plaane. Lõpuks kinnitas:

«Vara küll ehk veel öelda, aga ega meiegi muuseum halvem tule. «9. Mai» ja «Estonia» on teineteisele parajad vastased. Ja rahvas on ühtemoodi tubli nii siin kui seal. Kui valmis saame — tulge külla, vaatama ja hindama!»

Varsti peaks külaskäik teoks saama. Võido Rahula, see rahutu vaim, löi jalule kõik — alates kolhoosi esimehest Endel Liibergist ja lõpetades Väätsa põlisasukatega. Iga mälestuskild, iga tähelepanek, iga ese ja dokument saab rajatavas muuseumis oma koha.

Miks just Võido Rahula kolhoosimuuseumi pärast muret tunneb? Miks tema süda selle närast kõige rohkem valutab? Kuidas nii? Ega tema üksi! Ametis on teisedki õpetajad. «9. Mai» kolhoos, mille piires on ka Väätsa kool, on ju sealsete pedagoogide kodukolhoos, nende oma kodu. Ja iga inimese suurimaks sooviks on muuta oma kodu kõigiti mugavaks ja kauniks.

Meenuß lugu kolhoosnikust, kes pühapäeva hommikul marjametsa minnes märkas kolhoosi nisupõllul karuohakaid. Korv ununes põllupeenrale. Päike oli juba suures lõunas, kui naine töö lõpetas. Põld oli umbrohist puhas. Käed olid okastest torgitud, ent süda oli kerge ja rahu-lik — umbrohi sai hävitatud.

Sellised inimese teadvusse jäänud umbrohu hävitajad on ka need, kes teevad suurt ühiskondlikku tööd. Teevad seda vaeva põlgamata ja tasu nõudmata.

Peetri 8-klassilise Kooli õpetajail tekkis 1960. aasta sügisel huvitav mõte — avada ühiskondlikus korras maanoorte kooli seitsmes klass. Arvamusi oli siiski mitmesuguseid. Ühed vangutasid kahtlevalt pead, teised ütlesid suisa välja: «Ei sest asjast asja saa! Õpetajaid nagunii vähe, tundidega üle koormatud. Päris tegemist, et päevalgi toime tulla, mis siin veel õhtusest õppimisest rääkida... Pealegi pole meil veel elektrivalgust — kes see tattnina valgel koolipinki istuda tahabki.»

Ent direktor Emil Nero ja õpetaja Ruti Õiemets, ühtlasi ka «Oktoobri» kolhoosi komsomoli-algorganisatsiooni sekretär, olid teisel seisukohal.

«Ega ta muidugi kerge ole,» lausus direktor. «Aga õpetada tuleb. Esna külanõukogu piirkonnas leidub noori, kellel koolitee pooleli on jäänud. Pange end kas või mõtteski nende olukorda ja igapähele on selge, et nad on nagu kanad takus — ei saa ega saa edasi! Tänapäeval nõuab traktor õpetatud meest — autost ja kombainist rääkimata!»

«Saage ometi aru,» lõi erutatult sekka Ruti Õiemets. «Paide on kaugel — kuidas nad seal õhtukoolis käima hakkavad... Kaugõppe konsultatsioonipunkt samuti seal. Mis aga elektrisse puutub — selle asja ajan mina joonde.»

Pikkamööda jäid kõige tõrksamadki nõusse. Kui lõpuks hilisõhtul laiali mindi, oli igal õpetajal oma ülesanne teada. Emil Nero hakkab õpetama matemaatikat ja füüsikat; Aita Sauemägi — eesti keelt; Ruti Õiemets — geograafiat. Rutile usaldati ka uue kooli direktori kohustused. Muidugi mõista ühiskondliku ülesandena. Oktoobri lõpul, kui kolhoos väliste töödega otsad enam-vähem koomale saab, pidi kooliga algust tehtama. Aega oli jäänud vähe, teha aga oli palju.

Päev-paar hiljem oli Ruti Õiemets Paides ja kulutas ridamisi mitmete asutuste uksi. Käis komsomolikomitees, haridusosakonnas, astus sisse täitevkomitee esimehe kabinetti.

«Tore algatus,» kinnitati. «Igati tubli ja järgimist vääriv.»

Kiitusest polnud Rutil karvavõrdki kergem. «Programme ja õpikuid pole,» kurtis ta haridusosakonnas.

«Koolitöö on alanud — õpikuid üle jäänud ei ole. Millest mu «lapsed» õppima hakkavad?»

«Andke mõnikümmend meetrit elektrijuhet,» nõudis ta täitevkomitees. «Klassidesse peame valguse saama. Ümberringi majades ja farmides elekter sees, kool aga, mis asub veidi maad liinist kõrval, on õhtuti pime nagu hundikoobas.»

«Võtke õhtukeskkooli programmid ja kohandage need oma oludega,» anti haridusosakonnast nõu. «Aga õpikute pärast peame Haridusministeeriumi poole pöörduma.»

«Juhet on, aga limiiti pole,» oldi täitevkomitees vastutulelikud. «Saaks limiiti — raha ja mehed, kes voolu majja tooksid, leiame kindlasti.»

Sel sügisel said Ruti Öiemetsa nägu ja nimi tuntuks nii Haridusministeeriumis kui ka komsomoli Keskkomitees. Lõpuks ometi näis kõik korda minevat. Keskkomitee aitas muretseda õpikud, teisal tuldi vastu juhtme ja muu elektrivarustuse osas. Rajooni täitevkomitee andis, nagu lubatud, raha ja mehed — ning töö läks lahti.

Märjal kõrrepõllul tuhises vinge oktoobrituul, vaher raputas viimaseid värvirikkaid lehti. Kirjut lehevaipa mööda nad ühel õhtul astusidki — neli noormeest «Oktoobri» kolhoosist. Istusid soojas ja valges klassiruumis kohmakalt nii kitsana tunduvasse koolipinki. Igaühel neist oli seljataga raske tööpäev. Läheneva talve eest tuli ju koristada iga kartulivagu, salve toimetada iga viljatera. See nõudis füüsilist jõudu. Omajagu oli seda vaja ka õhtuseks õppetööks — neli korda nädalas.

Aeg annab harjumist. Kui esimestel tundidel mõnelgi mehel, kes lõuga kätele toetades pingsalt algebravalemit uuris, silm kinni kippus ja tükiks ajaks kinni jäigi, siis õige pea polnud enam vaja naabrit sõbraliku müksuga virgutada. Tahtejõud võitis. Ja tekkis ka lugupidamine õpetajate vastu, kelle tööpäev sellel aastal kaugelt üle kaheteistkümne tunni ulatus. Päevikusse hakkasid poistel aga esimesed neljad-viied ilmuma.

Sügis astus sammu edasi — saabus talv. Lõpuks jõudis aeg kevadesse. Hakkasid vulisema sulaveed ja künkatipud kiskusid mustaks. Kännivareste reibas kisa kutsus ka põllumehe mõtteid. Tunde õhtuseks õppetööks varastati üha rohkem uneajast. Ees seisis seitsmenda klassi eksamid, kuid programmist oli veel palju läbi võtmata.

Ka kõige pikem teekond algab esimesest sammust. Ja

lõpeb viimasega. Peetri nelja koolipoisi viimasteks sammudeks füüsikas, ajaloos ja teistes õppeainetes olid sellel kevadel need päevad, mil eksamikomisjoni ees tuli talvise töö kohta aru anda.

1961. aasta maikuu esimese laupäeva õhtupoolikul kogunes Järva-Peetri pargi põliste puude alla peidetud Peetri koolimaja kitsukesse saali rohkesti ümbruskonna kolhoosirahvast ja kaugemaltki külalisi. Peetri kool on aastate jooksul kümneid noori ellu saatnud. Kuid selline lend oli esmakordne.

Nagu see ikka ja alati on olnud, sai ka seekord peokõneks sõna kooli direktor Emil Nero.

«Mind, vana pedagoogi, pani imestama see visadus, millega meie noormehed töö kallale asusid. On hea, et neil jätkus tahet lõpuni. Veelgi parem, et täna saame neile kätte anda seitsmenda klassi lõputunnistuse. Mis sellest, et Peetri maanoorte koolis õppis ainult neli õpilast! Me peame nägema ka loo teist külge. Kui iga kooli õpetajad aasta jooksul ühiskondlikus korras, ilma tasu nõudmata, aitaksid klassi võrra haridustaset tõsta kas või ühelgi noorel — ka siis astuksime sellel põllul suurte sammudega edasi! Aitäh õpetajatele, aitäh meie kommunistlikele noortele! Nendel oli visadust ja usku oma võimetesse küll kõige rohkem.»

Esimesena sai seitsmenda klassi lõputunnistuse põllutöeline Valdek Külasalu. Ta on nendes aastates, kus sõnu «noor» ja «mees» ei saa enam kokku kirjutada. Kaheksateist aastat tagasi lõpetas ta kuuenda klassi! Oli sellelgi mehel plaanis tehnikumi astuda, kutsetunnistust omandada. Aga mis sa teed — haridus ei andnud mõõtu välja.

Väga lihtsad olid Valdeku sõnad:

«Ma võiksin rääkida palju, kuid las räägib täna minu eest see,» ütles ta ja tõstis kõrgele äsjasaadud tunnistuse. «Minu ja mu seltsimeeste poolt — suur aitäh teile, kallid pedagoogid!»

Siinkohal võiks loole Peetri ühiskondlikust maanoorte koolist punkti panna, peetrilaste külvatud seeme langes rajooni pedagoogide peres heasse mulda. Uue õppeaasta alguseks teatasid Vodja, Väätša, Sargvere ja mitme teiseigi kooli õpetajad, et nad avavad oma kooli juures kaugõppekeskkooli ühiskondlikud konsultatsioonipunktid.

Nende kaheksaklassiliste koolide akendes põlesid tuled nädalas mitmel õhtul kauemini kui muidu. Tallinna kaug-

õppekeskkooli Paide konsultatsioonipunkti juhataja Artur Lemnits aga tundis siirast rõõmu, kui ta haridusosakonnale esitatavasse aruandesse kirjutas:

«Käesoleval aastal suurenes kaugõppekeskkooli konsultatsioonipunkti juures õppijate arv 42 inimese võrra...»

1961. aasta sügisel otsis «Edasi» kolhoosi juhatus oma majandi klubile uut juhatajat. Aga sobivat kandidaati ei leidnud. «Edasi» on majanduslikult jõukas kolhoos. Rahvast on palju, tööd tehakse tublisti. Ka tööinimese vaba aja sisustamine peab olema heades kätes.

Hakati juba harjuma mõttega, et selleks aastaks jääbki klubi ilma juhatajata. Ent ühel päeval astus kolhoosi esimehe August Pendi kabinetti majandi agronoom, komsomoli-algorganisatsiooni sekretär Marianne Lepik. Seekord ei tulnud ta murega koristamata kivide või kändmata põllulapi pärast:

«Kuule, Pent! Eilsel komsomolikoosolekul arutasime seda klubi asja. Võtaks õige juhtimise endi peale.»

«Kes see «endi» on? Sina või? Sul ju toimetamisi nii, et ei paista otsa ega äärt!»

«Ega ma üksi! Meid ju organisatsioonis tervelt seitsetest!»

«No leidsite alles lahenduse! Mis sellest välja tuleb, kui majas korruga seitsetest peremeest on? Pole sellist asja enne kuuldud! Ja kuidas te tasu jaotama hakkate?»

«Ega me tasu pärast. Mõtlesime, et paneme töö käima ühiskondlikus korras, nagu öeldakse.»

Esimees jäi mõttesse.

Energiat ja teotahet noortel jätkub: rassivad söödakapsa ja suhkrupeediga nii et lust vaadata!

Mõõtis hindava pilguga agronoomist sekretäri, nagu viimase jõudu ja toimekust vaagides. Blondi tütarlapse hakkajast näost vaatasid enesekindlad ja rahulikud silmad. Tont võtaks! Need kinnitasid ju lausa sõnadeta, et kahtlusteks pole alust.

«Eks te võtke see asi siis endi peale... Aga oota! Teeme ikka nii, et sinu kinnitame klubijuhatajaks. Muidu, mine tea, pole pärast enam kellegi käest aru pärida,» lõpetas August Pent oma jutu tõe ja naljaga pooleks.

«Ole rahulik, esimees. Olgu pealegi mina juhataja ja ülejäänud kuusteist minu asetäitjad!» hõikas Marianne Lepik uksest välja lipsates.

Mõne aja pärast sai August Pent kutse osa võtta «Edasi» ja «Jõu» kolhoosi noorte kohtumisõhtust. Kontserdi pidid andma «Edasi» kolhoosi isetegevuslased.

«Tuleb minna,» otsustas esimees. «Vaatame, kuidas see kontsert välja kukub!»

Õhtu oli tore. Viktoriinid ja seltskondlikud mängud vaheldusid kolhoosi naisansambli, segarahvatantsurühma ja sõnakunstnike esinemistega. Ka näiteringil oli oma osa täita. Kõige toredama mulje jättis muidugi see hool ja tööarmastus, millega esitatavaid numbreid oli viimistletud.

Küllap Marianne Lepik võiks kõige paremini rääkida, kui palju oli tegemist, enne kui kultuurivanker õigetele rööbastele suudeti veeretada. Juhtub linnaski, et mõni osalistest jääb proovile tulemata, mis siis veel maakohast rääkida, kus lausa mehejõudu vaja on, et kottpimedal sügisõhtul läbi pori ja saju kohale jõuda. Ka seda on esinenud, et tantsupaarid korraga enam omavahel ei klapi...

Kuid «Edasi» rahvas sai oma asjadega mäele. Kohtumisõhtule naaberkolhoosi noortega järgnes kontsert aastavahetusel, maipühadeks õpiti hoopis uus kava. Ja kui lõpuks kolhoosi juhatuses teatati, et klubile on leitud juhataja, vaatasid paljudki üksteisele imestades otsa:

«Kas teda siis põlnudki! Õigus jah, ega olnud. Aga näe, ei saanud mitte arugi!»

Uhel komsomolikoosolekul avaldas esimees juhatuse nimel kommunistlikele noortele tänu. Talle vastati:

«Mis siin tänada! See ju meie endi pärast. Muidu oleks igav hakanud!»

«Edasi» kolhoosist mõni kilomeeter Türi poole paikneb Särevere sovhoos. Sealsed noored võtsid osa Türi kultuurimaja ringide tegevusest. Kuid väga oleks tahtnud ka Säreveres laulda ja tantsida, aga mis sa teed, kui pole ruumi, kuhu proovidelegi kokku tulla.

Üha rohkem jäid noorte pilgud peatuma sovhoosi keskuse lähedal kõssitavale kanalale. Ega see maja päris kanalaks tehtud olnudki. Aga sellena teda kunagi kasutati. Vahepeal oli sovhoosi suliliste jaoks uus hoone ammu valmis saanud ja vana seisis kasutamata.

Käidi sees ja uuriti väljast. Katus peab, seinad on tugevad. Ainult remonti on vaja: ukсед-aknad, laed ja põrandad. Materjalipuudust sovhoosil pole, aga ehitusbrigaadi

meestel on käed kuhjaga tööd täis. Ja ega neid remondi-summasid ka kõikjale jätku.

Sovhoosi komsomoli-algorganisatsioon otsustas asja joonde ajada ühiskondlikus korras. Kes just sellele mõttele tuli, seda ei oska praegu algorganisatsiooni sekretär Elvi Uusnagi öelda.

*Paide rajooni Särevere sovhoosi
komsomoli-algorganisatsiooni
sekretär Elvi Uusna.*

«Luba oli olemas — lihtsalt võtsime pärast koosolekut kirved, saed ja labidad pihku ning alustasime!»

Meenub üks Särevere noorte hoogtööpäevak. See oli 1962. aasta südasuvel. Algul ei tahtnud kuidagi uskuda, et need tühjad aknaugud hakkavad sügisel tuledest särama ja et pehkinud põranda asemel pannakse siledad

lauad, kus läikivates peokingades jalad valssi keerutavad, et... Aga siitrahva optimism kummutas eelarvamused. Tol korral oli kohal ligi 30 inimest. Autojuht Kalev Annilo ja zootehnik selektsionäär Ants Juhans olid puusepaametis, aianditöölised Linda Teppo ja Õie Lohu tegid ettevalmistusi krohvimiseks, sovhoosi direktor Voldemar Toome rihtis akna- ja ukseavasid... Kui saabuv pimedus töö lõpetama sundis, heideti pilk tehtule. Jah, kui nii edasi läheb, saab uusaastapidu juba oma klubis pidada!

Ja peetigi. Rohkem kui sada istekohta mahutav saal oli rahvast tulvil. Kõik lõhnas värske värvi järele. Oli soe, hubane ja mugav, nagu ikka, kui omad inimesed on kokku tulnud pidu pidama. Seekord tehti juttu ka ligi viiesajast klubile kulutatud ühiskondlikust töötunnist, räägiti neist õhtutest, kus pallilahingud pidamata jäid ja kinos käimine edasi tuli lükata. Ei sobi ju mujal aega viita, kui sõbrad-töökaaslased oma klubi ehitavad.

Nüüd harjutavad klubis näitering, naisansambel ja rahvapilliansambel, valmistub esinemiseks agitatsioonibrigaad. Jätkub palasid, mida sovhoosirahvale kuulamiseks ja vaatamiseks pakkuda, jätkub tegevust, millega enestegi vabu õhtuid täita.

Säreverest Türi — alati puhtasse ning suvel rohelusse ja aedadesse mattunud linnakesse — on paar kilomeetrit. Paras tee soojadel suveõhtutel jalutamiseks või kinosse uut filmi ning kultuurimajja head etendust vaatama minna. Kuid Särevere ja teised Türi ümbruskonna inimesed ei käi kultuurimajas mitte ainult hea filmi või nimeka teatrikollektiivi pärast. Asja on sinna peaaegu ülepäeviti: kontserdid, puhkeõhtud, lastehommikud, maskeraadid, kohtumised saadikute ja tööeesrindlastega, küsimuste ja vastuste õhtud. Direktor Nikolai Paal kinnitas, et 1962. aastal kuulas 73 loengut ligi 11 500 inimest. Kunstilise isetegevuse kollektiivid andsid 78 kontserti 19 500 kuulajale-vaatajale.

Arvude keel olevat tuim ja kiretu. Kuid mõnikord räägib see siiski kõige ilmekamalt. Nagu seegi kord. Asjata ei kinnitata, et Türi kultuurimajas on loenguline töö üks paremaid vabariigis. Jäeb lisada vaid niipalju, et kandvam osa üritusi on mõeldud noortele. Nimetagem kas või ainult ühte 1962. aastal korraldatud neljast loengutsüklist: «Meie elame kommunismi ajal». Juttu oli partei programmist, kommunismiehitaja moraalkodeksist ja

Türi kultuurimaja laste-rahvatantsurühm.

sellest, mis on vajalik inimese õnneks. Räägiti, mida peab noor inimene elus tingimata teadma, ka muusikast ja selle tohutu suurest kasvatavast mõjust.

Mõnel pool kurdetakse, et loengutel, vestlustel ja teemaatilistel õhtutel on küllastajaid napilt. Kuidas Türiil nii kaugele jõuti, et igast sellelaadilisest üritusest sadakond inimest osa võtab?

Kesksel kohal loengulises töös on kinolektooriumid. Selle eelised: kõigepealt — iga loengut ja vestlust täiendab vastavasisuline film; loengud on koondatud tsükliks, nii et iga järgnev nagu täiendab eelmist. Loengud ja vestlused toimuvad regulaarselt kindlal nädalapäeval ja kellaajal. See võimaldab igal asjahuvilisel oma aega planeerida ja muuta loengutel käimine harjumuseks.

Kuidas see kõik on küllastajatele mõjunud, näitab järgmine arv: küsimuste ja vastuste õhtust teemal «Kas maksab uskuda unenägusid?» võttis osa 382 inimest!

Kultuurimaja pakub palju muudki huvitavat. Noored, kogemusteta perenaised omandasid kodukaunistamiseks, toiduvalmistamiseks, külaliste vastuvõtuks ja reaks teisteks sündmusteks tarvilikke oskusi «Noorte perenaiste klubis», mille tööst võttis osa 72 inimest. Spordiõhtutel kohtutakse nimekate sportlastega, elatakse kaasa demonstratsioonvõistlustele. Kultuurimajas õpetatakse noori hästi tantsima, kultuurselt käituma.

Mis on sellise töö tagajärjed?

Nikolai Paal jäi hetkeks mõttesse ja tegi siis kokkuvõtte:

«Otsest vastust on nagu raske anda. Need arvud ja näited, mis ma tõin, räägivad noorte huvist kultuurimaja tegevuse vastu. Aga kui noor inimene on harjunud kultuurimajas käima — see ongi juba üks oodatud tagajärjedest. Võiks öelda veelgi rohkem: meie kultuurimajas ei näe enam lõnguseid. Nii mõnigi nooruk, kes varem meie majale üleõla vaatas, on nüüd ühte või teise isetegevusringi astunud. On ju isetegevuslaste arv meil tublisti kasvanud: 21 ringi tööst võtab osa üle 500 inimese!»

Aeg püstitab uusi ülesandeid ideoloogilises töös. Türi kultuurimaja perspektiivplaan lähtub sellest, et igakülgsest arendada kommunismiajastu inimest, viia ideoloogiline töö sellele tasemele, mis partei programm ette näeb. Teha rohkem ja paremini, siduda kunstilise isetegevusega

üha uusi ja uusi noori: anda neile võimalus ise otsida, leida ja luua, nii et süda tunneks tehtu üle täielikku rahuldust — see ongi peamine!

Järva-Jaani Maakutsekool nr. 31 on tuntud noore kaadri sepikojana. Sealt saavad kutsetunnistuse traktoristid, kombainierid, mehed, kelle ülesandeks on künda, külvata ja lõigata. Kooli partei- ja komsomoliorganisatsioon mõistab õigesti, et sellest on vähe, kui kooli lõpetanust saab hea spetsialist. Ta peab olema laia silmaringiga, igal alal aktiivne kodanik.

Nii sai alguse rühmadevaheline võistlus kommunistliku reservgrupi nimetuse saamiseks. Maakutsekooli parteialgorganisatsiooni sekretär Leonhard Tammaru ja kooli suure komsomolipere juht Rein Maalust põhjendasid taolise võistluse mõtet väga lihtsalt ja konkreetselt:

«Poisid lõpetavad kooli ja lähevad tööle. Meie maal aga areneb üha enam sotsialistliku võistluse kõrgeim vorm — kommunistliku töö liikumine. Tahame, et meie tulevased

Järva-Jaani Maakutsekooli nr. 31 õppetöökogas.

lõpetajad oleksid ükskõik millisel tööpostil selle suurepärase liikumise eestvedajad. Esimesi kogemusi selleks peabki neile andma võistlus kommunistliku töö reservgrupi nimetuse eest.»

Niisugune võistlus õpetab sügavalt austama ja armastama oma kutsetööd, olema distsiplineeritud, tugev ja karastatud noor. Sellise sisu ja mõttega, muidugi märksa konkreetsemad, olid kõik need punktid, mida võistlusest osavõtjad oma kohustustesse kirja panid.

«Kõige tähtsam on see,» selgitas Leonhard Tammaru, «et poisid otsustavad nüüd kõik grupi ellu puutuvad küsimused ise. Grupiorganisaatorit enam pole, selle asemel on grupinõukogu, kes lahendab kollektiivi elus esilekerkivaid probleeme. See pole küll uus tõde, kuid oma kogemuste najal võin kinnitada, et kollektiiv on kõige tugevam, tervem ja autoriteetsem kasvataja.»

Väär oleks vaikida ka eeskujust, mida niisuguse võistluse initsiaatorid järgmistele lendudele annavad. Ruumi, kus õppis reservgrupi nimetuse saanud rühm, jääb sellekohane tahvlike, asjaosalised ise aga saavad õiguse kanda vastavat tunnistust.

OTSIDA, LEIDA, LUUA!

Suvekuumusest lõõskav väikelinn Tapa. 1962. aasta 8. juuli lõuna paiku hakkas I Keskkooli juurest piirkonna suvepäevaliste rongkäik liikuma. Ligemale poolteistsada pidulikult riietatud noormeest ja neidu, lippude kolonn, orkestrimeeste vaskpillide helk, palju pealtvaatajaid — see kõik tõi tublisti sära ja lisas pidupäevatunnet iga tapalase meeolellu. Kolonn suundus raudteelaste klubisse, kus oli kavas suvepäevade lõpetamine.

Samal ajal oli keset linna kõssitava ning niiskust ja külmust higistava kiriku ukseesisel rahvast sedakorda sootuks hõredalt. Leerilaste rongkäik jäi ära. Sest mis kolonni mõnest leerilapsest kiriku ees marssimiseks kujundada saabki! Pealegi kui äsja «õndsakssaanute» seas vaevu leidis neid, kes oma pilku kinganinadelt pealtvaatajatele oleks sõandanud tõsta!

Tuhanded inimesed võisid sellel päeval veenduda: suvepäevad pole kirikust eemale kiskunud mitte ainult noori.

Valdava enamiku sümpaatia kuulub nüüd sellele toredale nõukogulikule traditsioonile. Tee selleni oli raske. Küllap mäletavad kõige paremini orgkomitee liikmed, kuidas nad 1957. aastal tegid Väätsal teoks vabariigi esimeste suvepäevade plaani. Kiriklike leeride puhul oli tol ajal veel mõnel pool rahvast ohtrasti koos. Ja fotograafil oli lausa tegu, et kõiki valgetes kleitides tütarlapsi ja tumedates ülikondades noormehi korruga pildile ära mahutada. See oli aeg, kus isad-emad «vana head traditsiooni» ka oma lastele peale sundisid, sest nende noorusajal ei lastud ju leeritamata poissi-tüdrukut altari ette laulatu-selegi.

See oli aeg, mis pidi otsustama: kes keda? Kas kiriklik leer või vastsündinud suvepäevad!

Oli neidki kohti, kus lausa näkku öeldi:

«Mis asja t e m a l suvepäevadele peaks olema! Sinna «võsaleeri» me oma last küll ei pane. Tänu taevale — saime meie ilma hakkama — jõuame leeripeo ka oma lastele teha!»

Siin võitis hea sõna võõra väe. Kuid seal kõõritas pereisa vaikides kutsumata külalise ja lõriseva hundikoera poole...

Aga 39 noort tulid siiski. Tulid kõikide umbusklikkude kiuste. Tulid sellele vaatamata, et nii mõnigi sosistas: «Ju neid siis õpetaja kirikuleeri ei võtnud!»

Väätša raamatukogu juhataja Saima Vellama, «9. Mai» kolhoosi agronoom, ENSV Ülemnõukogu saadik Johannes Sarapuu ja paljud teised noored ei kõhelnud hetkegi. Esimeste suvepäevade kordaminekust laseme teha kokkuvõtte Saima Vellamal endal:

«Need olid toredad ja alati kauni mälestusena meenuvad päevad. Ise korrastasime Väätša põlise pargi ja selle ümbruse, rajasime ja liivatasime teed. Ühiselt kuulasime vestlust komsomoli ajaloost ja Olga Lauristini revolutsioonilisest tegevusest; kogusime teadmisi kodukaunistamisest ja -korrashoiust, tervishoiust ja kirjandusest; tegime läbi tantsukursused.

Pidurüüs vana koolisaal. Lilled, lõhnavad kased, palju külalisi nii oma kandist kui naaberrajoonidest, mälestusalbumid osavõtjate piltidega, rajooni parimate isetegevuskollektiivide kontsert... Oleks võimalik — võtaksin suvepäevadest ikka ja jälle osa!»

Nii ei arva ainult Saima Vellama. Igal aastal suvepäe-

vadest osavõtuks registreerimisel on komsomolikomitee saanud avaldusi, kus kord juba suvepäevadel käinud noored paluvad luba veel tulla.

Kord aga saabus niisugune avaldus:

«Tuhanded minuealised võtavad igal aastal osa noorte suvepäevadest. Olen 21-aastane, suvepäevadel aga käinud ei ole. Kolm aastat tagasi lasksin ennast mõjutada, käisin leeris. Olen oma veast ammu aru saanud ja ka leeritunnistuse kirikuõpetajale tagasi saatnud. Minu tööga ollakse rahul. Palun mul lubada osa võtta...»

Meenub hästi see juulipäev, kui komsomolikomitee bürool arutati selle avalduse autori Greta L. personaalküsimust. Oli kuidagi raske ja piinlik, kui noor inimene seob ennast kirikuga, läheb leeri. Aga kui see on veel kommunistlik noor!

Greta leidis juba enne büroo istungit õige tee. Bürool toimunud jutuajaminine ainult kinnitas tema otsust. Praegu on tütarlaps tubli komsomoliaktivist, töötab ühes kolhoosis zootehnikuna...

Mida kõike ei mõeldud välja, et päästa kiriku vajuvat prestiiži!

Enne 1958. aasta suvepäevade algust leidis Koerus elav tütarlaps Niina M. oma toa ukse tagant paki. Selles olid uhiuued valged peokingad ja 25 rubla raha (vanas vääringus). Juurdelisatud sedelil seisis:

«Kuula oma hingekarjase sõna ja ära tee jumalale meelevastast tegu! Ära seo ennast nende eksinutega, sest sealt ei ole sul midagi head odada. Kogudus saadab sulle väikese kingi, et saaksid oma elu suurpäeval altari ette õnnistusele tulla...» Järgnes mitteloetav allkiri.

Loomulikult lükkas tütarlaps selle «taeva kingituse» põlastusega tagasi...

See kõik andis suvepäevade korraldajaile juurde kindlust ja leidlikkust uute vormide otsimisel. Ja aastad kinnitavad, et me tuleme sellega hästi toime.

Suure teene rahvaste sõpruse kasvatamisel osutasid Paide noortele 1963. aasta suvepäevad. Seekord löid suvepäevalised oma telgid üles Pärnu jõe käärus Laupa pargis. Laagrist võttis osa ka Mali Vabariigi kodanik Muhammed Ducure. Kõikidele laagrisõpradele, muidugi ka sellele tõmmunahalisele normchele jättis sügava mulje vaidlusõhtu leegitseva lõkke ääres — «Inimene on inimesele sõber, seltsimees ja vend». Tõlgi vahendusel võttis sellest

Paide rajooni noorte suvepäevade külalisel Muhammed Ducurel tuli anda palju autogramme.

elavalt osa ka Muhammed. Tähelepanelikult jälgis ta iga vastust, kui esitati küsimus:

«Kes on meile kolonialismi ikkest vabanenud Mali kodanik, Muhammed Ducure? Kas sõber, seltsimees või vend?»

Sõnavõtte ja arvamusi tuli siit ja sealt. Kuid kõik nad kinnitasid ühte ja sama mõtet: ta on meile seltsimees ühises võitluses veelgi parema homse eest. Ta on meile vend, sest me oleme kõik ühe suure pere — vaba maailma lapsed. Muidugi on Muhammed meile sõber, tõeline laagrikaaslane. Talub meiega võrdselt vihma ja päikest, sööb meiega koos lõkkel keedetud toitu!

Muhammed Ducure tõusis erutatult ja tänas oma kombe kohaselt kätt südamele surudes liigutatult laagriperet sellise vastuse eest.

«Kallid sõbrad! Esindades siin väikest Mali Vabariiki, loen ma endale ja oma rahvale suureks auks saada nõukogude noorte poolt sellise tunnustuse osaliseks. Kinni-

tan enese ja oma kauge kodumaa nimel, et tahan olla teile samuti sõber, seltsimees ja vend!»

Mida uut toob järgmine aasta suvepäevadesse? Nende korraldajatel on eeskujuks juba paljude eelmiste aastate kogemused. Üks on aga kindel: see tore nõukogulik traditsioon tuleb viia noortele ja nende vanematele veelgi lähemale. Kujunegu lõpupäev kauniks peaks iga osavõtva noormehe ja neiu kodus, vanemate, sugulaste, sõprade ja tuttavate südamlikus ringis!

Mul on pisike poeg, nii paras meetrine mehehakatis. Iga kord, kui ma töölt tulen, möllab ta õues, tuulest ja päikesest tõmmu, põlveotsad muidugi marraskil ja pooled kuunenööbid liivakastis rüselemisel kadunud. Õhtul istume Margusega kahekesi tema mängunurgas laua taga, remondime soliidset autoparki või harjutame kätt pliitsi ja valge paberilehega. Kõige rohkem armastab ta joonistada maju ja autosid. Ning alati veab ta oma pisikese käega joonistusele suure-suure päikesesõõri, kust hargneb palju naeratavaid ja kõikjale ulatuvaid kiiri. Ning ma ei kahtle, et kui ta oskaks, kirjutaks ta oma joonistusele juurde:

«Olgu jääv meile päike,
olgu jääv meile taevas...»

Poja kõige armastatumaks mängukanniks on suur sinist-kollastkirja autobuss. Enne, kui see talle kätte ulatati, hõigati valjusti ta nime, suruti kätt ning kästi kasvada suureks, tubliks ja tugevaks meheks. See oli 1962. aasta juunis, rahvusvahelisel lastekaitse päeval.

Sellel päeval sündis uus nõukogulik traditsioon, esmakordne rajoonis ja vabariigis. Pärast maipühi kogunesid Türi kultuurimaja direktori Nikolai Paali kabinetti mitmete asutuste ning ettevõtete juhatajad ja ühiskondlike organisatsioonide esindajad. Arutati esimeste laste-kevadpäevade läbiviimist. Eeskujuks ei olnud midagi. Teadsime, et Läti vennasvabariigis korraldatakse lastele nõukogulikke nimepanekupäevi, aga lõunanaabreid täielikult matkida me ei tahtnud, kuigi nad olid oma idee ellu viinud igati originaalselt ja meeldejäädvalt. Me soovisime, et lapses, kes on osa võtnud kevadpäevadest, kasvaks ja areneks ka kollektiivsustunne.

Peeti tookord plaane nii ja teisiti, ning lõpuks leiti lahendus.

Laste kevadpäevad Türil 1962. aastal.

Nõupidamisele järgnenud päeval pandi Türi linnas üles kuulutused:

«Neid isasid ja emasid, kellel on kodus 2—5-aastane kahupea, palutakse teda registreerida osavõtuks Türi linna laste-kevadpäevadest...»

Maikuu viimastel päevadel oli kultuurimaja ühel hommikul signat-saginat täis. Kogunes rohkem kui kaheksakümmend mudilast. Samas olid kohal ka lasteaia kasvatajad, muusikatädid, ning õige pea hakkas kohmetus ja võorastus kaduma. Hulk aega mängiti koos, tantsiti ja lauldi. Eelseisva peo lõppkontserdiks tuli ju hoolega valmistuda!

Nii kordus see veel paaril-kolmel hommikupoolikul.

Saabus oodatud pidupäev. Kultuurimaja juurde kogunes palju inimesi. Isad-emad muidugi kõigepealt, siis külalised ja lihtsalt uudishimulikud. Peosaali ukse ette olid rivistunud väikesed rahvatantsijad, kujundades rahvusvöödest auvärava. Õues ootasid päevakangelaste pisut vanemad sõbrad, lillekorvid käes.

«Tulevad!»

Tulid. Tulid kahekaupa, käest kinni hoides. Tütarlapsed nägusast riidest ühesuguse lõikega kleidikestes, poisid

samast materjalist pluusides ja tumedates pükstes, nagu ikka peole tullakse. Tervituseks kõlanud aplaus ja jalgete puistatud lillevaip tegi esimesel hetkel küll kohmetuks, kuid saali jõudes oldi kõigest üle. Sest see polnudki tavaline saal. See oli muinasjutumaailm tõeliste kuuskede ja mängumajadega, karude, rebaste, liblikate ja jänkudega! Hoovõtuks aega ei kulunud. Kohe algas lugu sellest, kuidas kutsupere elab. Lasteaia vanema rühma mudilastel läks kõik imetoredasti. Kiitusega polnud kitsid ei suured ega väikesed pealtvaatajad.

Ja kui toredasti rääkis see tädi, ja onu, ja see pisike punases pioneerirätikus tütarlaps!

«Me tahame, et teist kasvaksid niisama suured ja tublid inimesed, nagu on teie isad ja emad!» kinnitas igaüks, kes tervituseks sõna võttis.

Järgnes peo kõige ootusärevam osa. Üksteise järel hõigati kevadpäevadest osavõtjad välja — oma kohale tuli mudilane tagasi kas suure nuku, mängukaru, auto, lennuki või bussiga. Igaühele anti ka tunnistus kevadpäevadest osavõtu kohta.

Kultuurimaja avaras saalis kõlas laul:

«Kui ükskord suureks sirgume,
siis kodumaad me teenime
ja rahu, sõprust soovime
maailma kõigi lastele!»

Tore oli see, et laulumängust võtsid osa nii sõnade autor Elsa Nurk kui ka viisi autor Vello Lipand. Ülaltoodud värsiread olid trükitud ka tunnistusele, mis iga mudilane koos kingitusega koju kaasa viis.

Tantsu ja tralli jätkus veel tubliks tunniks. Kõrvalruumis aga ootas kaetud laud kakao, magusate saiade ja koogikestega.

Oli aeg hakata kevadpäevadest kokkuvõtteid tegema.

«Väga meeldiv ja ühtlasi vajalik üritus oli,» kinnitati üksmeelselt. «Meil korraldatakse suvepäevi, peetakse komsopolipulmi, antakse pidulikult passe kätte. Aga kõige pisemad olid seni nagu unustatud. Lõpuks leiti midagi ka nende jaoks.»

Üritus laste jaoks — see on asja üks külg. On hea, et sündis selline traditsioon, veelgi parem, et see sai teoks rahvusvahelisel lastekaitse päeval. Aga lool on veel teine ja tüki maad tuumakam mõte. Laste kevadpäevad näita-

vad igale isale-emale, igale inimesele, et meil ei unustata ka kõige väiksemat Nõukogude kodanikku. Nõukogude võim hakkab tulevast kommunismiehitajat kasvatama ja tema eest hoolitsema kõige nooremast east peale!

1963. aastal korraldati laste kevädpäevi Paide rajoonis juba kaheksas suuremas keskses. Nagu näitavad esimesed kogemused, on kõige parem neid edaspidi läbi viia vanuserühmade kaupa. Kahe-kolme-, nelja-viie- ning kuue-seitsmeaastastele. Lihtsam ja kergem on õpetada lastele laule ja tantse, lõbusam on ka asjaosalistel endil oma eakaaslastega pidu pidada. Mis kavasse puutub, siis variante on palju ja soovitada midagi raske. Eesmärk olgu selline: laste kevädpäevad kaunimaks, meeldejäävamaks, mõjuvamaks sündmuseks! Esimeste aastate järel on veel raskevõitu statistikat teha, kuid kindel on üks: kui nii edasi läheb, tõmbab see uus nõukogulik traditsioon kiriklikelt ristsetelt need viimased vähesedki lapsed eemale.

Türi laste-kevädpäevadelt mu pisipõngerjas selle kirju mängubussi kingituseks saigi. Ja too sündmus on Margusel ikka veel hästi meeles!

Palju võimalusi uute, nõukogulike kombetalituste juurutamisel on meil siiani siiski kasutamata. Asi pole kindlasti mitte selles, nagu ei leiaks me, kus, mida ja kuidas teha. Mõnikord on küsimus lihtsalt mugavuses, vanast kramplikult kinnipidamises. Siin on terve loetelu probleeme, millega meie komsomoliorganisatsioonil, meie noortekollektiivididel oleks vaja tegelda: pulmad, sünnipäev, passide kätteandmine, esimene töökoht, noorte saatmine Nõukogude armeesse. Kindlasti ei ole see veel kõik. Meie nõukogulikus elus on nii palju sündmusi, millest nii mõnigi läheb paraku igavat argipäevast rada. Aga hall igavus on meie elu kõige suurem vaenlane. Selle vastu on heaks rohuks tubli annus tervet ja sõbralikku kriitikat. See aitab alati.

Komsomolikomiteesse tuli noormees. Asetas oma komsomolipileti mu lauale ja lausus lihtsalt, nagu oleks kingsepale paari saapaid tallutada toonud:

«Arva mind komsomolist välja!»

Esialgu võttis tummaks. Oli ju sama noormees kunagi tüki aega töötanud komsomolikomitees instruktorina. Läks siis, nagu öeldakse, tootvale tööle ja valiti seal kui kogemustega inimene komsomoli-organisatsiooni sek-

retäriks. Plaani täitis hästi, aga kord nõuti bürool temalt aru üleandmata liikmemaksude pärast. Ju vist sellest...

«Kui sulle meister teeb märkuse ja ütleb, et freesitud detail on praak, mis sa siis teed?»

«Püüan teha paremini.»

«Miks?»

«Muidu võib kategooria kannatada. Ja palk ka...»

«Komsomolipileti eest ei maksta. Aga kvalifikatsioonitunnistuse puhul on mängus raha. Millega sa, noormees, oma komsomolipiletit vahetada tahad? Rubla vastu?»

Tal hakkas häbi. Pööras pilgu kõrvale ja piidles ebalevalt pileti poole. Andsin talle selle tagasi ja soovitasin enne mõelda, kui iga pähetulevat mõtet keelelt paisata.

Töömees on ta endiselt tubli, peale selle nimekas sportlane ja kiiduväärt komsomoliaktivist. Mõni aeg hiljem kohtusime jälle.

«Aitäh, et tookord ütlesid... ja asja bürooni ei viinud!»

Pühapäevahommikuti ei viitsi iga kord laiskusekuradikest õigel ajal kontidest välja ajada ning püüad lesida voodis kauem. Ent tol hommikul ei tulnud sellest midagi välja. Varajane uksekell pühkis viimasedki unekübemed silmist.

Koridoris oldi miilitsast. Linna piirkonnavolinik.

«Tule õige kaasa ja vaata ise ka, milliseid mehi sa komsomoli löökehitudusele tahad saata!»

Läksin ja ei osanud arvata hullu ega tarka. Eelmisel päeval olime bürool tõepoolest kahele noormehele andnud komsomoli lähetuskirjad Sirgala karjääri ehitusele. Paremaid iseloomustusi ei saanudki olla. Kohusetruud töömehed, head sportlased, aktiivsed isetegevuslased, lõpetanud õhtukeskkooli, tööraamatus kiitused sees.

Faktid on karmid. Neid juba ei vääna. Osakonnas nad istusid, pead norus.

Mis juhtus?

Muidugi traditsioon! Kui soovite — oma olemuselt igati ilmalik. Vanemad töökaaslased keelitanud eelmisel õhtul poisse ärasõitu pühitsema. Et pikk tee ja uus elu ees — vaja ikka vanade semudega nagu kord ja kohus hüvasti jätta! Jäetigi siis hüvasti, kuni viin viis mõistuse ja kihutas kanged laulud keelele.

Lugu lõppes noomitusega ja lähetuskirjade äravõtmisega. Viimane karistus masendas poisse kõige rohkem.

Kuid endi mesikeelel meelitajatele nad võlgu ei jäänud. Jutt nendega oli lühike ja konkreetne.

Kahju ainult, et selle ettevõtte komsomoli-algorganisatsioon ja administratsioon ei võtnud ärasaatmise traditsiooni enda õlule. Mis teha, kui hall igavus ja loidus veres istub!

Aitab! Matame maha selle tõve meie elus. Meenutame parem, millise südamliku soojusega ümbritseti Ludmilla Varbolat, kui Tammsaare-nimelise kolhoosi kommunistlikud noored ta 1962. aasta sügisel oma perre võtsid. Tütarlaps oli meeldivalt üllatatud, saades selle tähtsa päeva mälestuseks raamatu, viies koju kimbu sügislilli ja südames sõprade siirad õnnesoovid. Või järgmise aasta keevaldel «Õiguse Võidu» kolhoosis, kus komsomolikomitee büroo väljasõiduistungil võeti vastu viis noort. Tervitasid pioneerid, tervitas kolhoosi esimees, NLKP XXII kongressi delegaat Alfred Kadastik. Sellest õhtust jäi kaunis mälestus mitte ainult nendele viiele noorele, vaid kogu komsomoli-algorganisatsioonile, kogu kolhoosi arvukale noorteperele. Selliseid traditsioone on vaja jätkata. Ainult siis suudame edukalt täita neid suuri nõudmisi, mida meie ette on püstitanud NLKP programm: kasvatada nõukogude noortes ausust, teotahet, printsiipiaalsust ja kohusetunnet, õpetada neid austama kommunismiehitaja moraalikoodeksit ja elama selle järgi.

NOORUS RÜNDAB

1962. aasta vabariigi karikavõistlused korvpallis. Kohustusid parajasti Paide «Jõu» ja Tallinna Hans Pöögelmanni nimelise Raadiotehnika Tehase naiskond. Tulemus pidi andma vastuse, kas paidelannad pääsevad esikoha suhtes otsustavat sõna kaasa ütleva. Väljakul käisid ridamisi Vaike Lütsepp, Eve Kuusik, Sirje Lints... Esimesel poolajal paidelannade mäng nagu ei klappinud, punktid olid visad tulema.

Teine poolaeg tõi Paide korvpallisõpradele rõõmu. Mida vähem minuteid jäi lõpuvileni, seda kindlamalt juhtis Paide «Jõud». Leidus aga skeptik, kes lausus:

«Mäng hakkas lihtsalt «istuma» ja oligi kõik. Sest ega siis üks provintsinaiskond ometi vabariigi tugevamate

Paide «Jõu» korvpallinaiskond.

vastu saa! See kõik oli juhus. Mis treeningut Paides teha saabki! Küll näete — saavad veel «lakkida» nii et aitab!»

Paar öhtut hiljem tuletasime neid sõnu meelde. See oli siis, kui Paide korvpallinaiskond oli tulnud vabariigi karikavõitjaks.

«Jaa!» venitas tuttav skeptik. «Paistab, et tööd on seal siiski kõvasti tehtud... Palju oleneb muidugi vormist, ja... juhus mängis ka oma osa! Huvitav, väga huvitav siiski, kuidas Paides nii kaugele jõuti?»

Palju oleneb vormist, see on selge. Ilma vormita ära parem väljakule tulegi. Aga mängijate vorm — see on ju paljude visade treeningute vili! Juhusega pole siin midagi peale hakata. Juhused jäägu skeptikutele kõneaineks, targutamiseks. Sest inimene, kes ei oska õigesti hinnata suure võidu väärtust, ei suuda loomulikult mõista ka seda, mis tähendab treeningutel nähtud vaev, valatud higi, mängijate kollektiivsus, treeneri oskus anda võistkonnale kõik võimalik, et see võiks toime tulla pealtnäha võimatuga. Selline inimene tuletab kangesti meelde maameest, kes kord vaadanud loomaaias kaelkirjakut ja siis öelnud:

«Sellist looma nüüd küll maailmas ei ole!»

Paide rajooni spordirahva tipptulemuste loetelu ei piirdu muidugi mitte ainult korvpallivõistkonna karika-

võiduga. Läheks pikale ja küllap üksluisekski hakata kirjeldama meie sportlaste edukat esinemist spartakiaadidel, suurtel ja väikestel, tähtsatel ja vähemtähtsatel võistlustel. Sellepärast tutvumegi lähemalt ainult Paide Laste Spordikooli tööga. Siin on oma kire spordi vastu lõkkele õhutanud mõnigi praegune meistersportlane, mitugi vabariigi parimate hulka kuuluvat neidu ja noormeest. Spordikool on paljudele tublidele üldhariduslike koolide noortele muutunud vajalikuks ja südamelähedaseks, siit saavad kasulikke näpunäiteid nii mitmedki töölisnoored; ja lõpuks — siit on võrsunud ka Paide «Jõu» korvpallinaiskond. Paide Laste Spordikool — see on kümnete andekate sportlaste taimelava, on suur eeskuju igale noorele inimesele, kes tahab olla füüsiliselt terve ja tugev.

Eksib see, kes arvab, et selles õppeasutuses tegeldakse ainult spordiga. Direktor Arnold Selgel tuleb kõikide spordialade üleslugemiseks kahe käe sõrmedest puudu! Võrk-, korv-, jalg- ja väravball, kergejõustik, maadlus, sportlik võimlemine, laskmine... Kuid kooli tugev treenerite kollektiiv on spordimeisterlikkuse omandamise kõrval noorte ette seadnud veel teisegi suure ja tähtsa ülesande. Iga spordikooli lõpetanu peab saama lõputunnistusega koos ka spordikohtuniku ja ühiskondliku instruktoriga, tal peab jätkuma kogemusi komsomoli- ja ALMAVÜ organisatsioonis tegutsemiseks.

1961. aasta sügisel pidasid komsomolikomitee ja spordikooli rahvas omavahel pikalt-laialt nõu, kuidas kasvatus-tööd edaspidi veelgi tõhusamaks muuta. Otsustati nii: igasse rühma tuleb moodustada pioneeri- ja komsomoli-grupp. Tookord ei osanud meist keegi veel ette näha, milliseks võimsaks abimeheks sellised grupid treeneritele kujunevad. Vahetult pärast moodustamist kuulutati kommunistlike noorte ettepanekul välja rühmadevaheline võistlus, kus arvesse lähevad õppeedukus ja käitumine nii üldhariduslikus kui ka spordikoolis ning osavõtt ühiskondlike organisatsioonide tööst. Kokkuvõtteid võistlustest tehakse kaks korda aastas.

Arnold Selge ulatab üldharidusliku kooli klassitunnistuse formaadis paberi. See on tunnistus, mis näitab edasijõudmist spordikoolis.

«Noorte endi ettepanek. Ühel õppenõukogu koosolekul oli luubi all õppe- ja kasvatus-töö. Seal otsustasimegi sisse seada Paide Laste Spordikooli tunnistuse. Õpilased on

meil jaotatud järgurühmadesse: noorte II ja I järk, täiskasvanute II ja I järk ning meistersportlaste järk. Igas järgus võib õppida 2 aastat. Selle kahe aasta peegliks tunnistus ongi...»

Arnold Selge sõnades, tema jutustuses oma kooli kohta on tunda siirast uhkust. Kuidas ta ütleski: muret on jäänud poole vähemaks.

Jah, sest koolis on ühiskondlik juhtimine noorte endi näol omandanud suure autoriteedi. Juhtus kord, et noormees, väga heade eeldustega ja juba tunnustatud võrkpallur, arvas, et armastatud spordiala ning algebra ja füüsika kokku ei kuulu. Grupikoosolekul olid seltsimehed teisel arvamusel, ja nii tuli võrkpall seniks kõrvale jätta, kuni õppimisega asjad korda said.

«Mulle meeldis see grupikoosolek väga,» meenutas Arnold Selge. «Konkreetselt ja asjalikult öeldi noormehele, et kui tal on sportlasele omast tahtejõudu, siis ta täidab kiiresti lüngad. Aga spordikooli au kahemehed maha kiskuda ei tohi!»

Aeg annab kogemusi ja uusi mõtteid. Kui 1963. aasta kevadel spordikooli komsomoligrupid suvise töö plaane arutasid, otsustatigi korraldada kahenädalane spordilaager Jänedal. Eesmärk: töökasvatus ja sportlik tegevus.

Juunikuu ühel pärastlõunal kerkis Jänedale Kalijärve äärde telklinn. Siin oli neid, kelle nimesid võis leida juba rajooni spordirekordite tabelis, kui ka neid, kes spordipõllul alles esimesi vagusid ajasid. Kõigepealt korrastati spordiväljakud, vaadati üle ujumiskohad. Järgmine päev läks juba täie ette: hommikupoolel neli tundi Jänedal sovhoosis tööl, õhtupoolikul treeningud, võistlused, maastikumängud, isetegevusõhtud. Ja kui Arnold Selgelt küsida, mida andis noortele selline laager, vastaks ta:

«Spordimeisterlikkust? Kindlasti! Tore puhkus? Seda muidugi ka. Kuid kõige rohkem kasvas kollektiiv, arenes igapäevane vastutustunne ja enesealgatus!»

Keegi ei taha väita, nagu oleks Paide Laste Spordikooli rahvas pioneeriks sedalaadi ürituste korraldamisel. Lihtsalt ei saa vaikida sellest pealehakkamisest ja hoost, mis spordikooli seinte vahel valitseb; tore on tunda, et see asutus teeb kõik mis võimalik noortes peremehetunde kasvatamiseks.

Paide Laste Spordikool tähistas oma tegevuse esimest aastakümnet. Juubel on tavaliselt ikka sündmus, kus tõm-

matakse paralleele mineviku ja oleviku, tänapäeva ja tuleviku vahel; mõõdetakse sammu pikkust, kaalutakse tegude raskust ja hinnatakse võitude väärtust.

Kümme aastat pole eriti pikk aeg, kuid ka mitte lühike. Küllap just paras selleks, et anda tubli täiendus vabariigi spordiparemikule. NSV Liidu kahekordse maadlustšempioni Jaan Rootsi nime tunnevad kõik spordisõbrad. Palju vähem on aga neid, kes teavad, et see visa võistlejahinge ja suure tahtejõuga mees sai oma esimese sportliku karastuse Paides. Esimesena paidelastest sai NSV Liidu meistersportlase nimetuse maadleja Endel Vanaisak. Vabariigi tugevamate hulka kuuluvad võrkpallurid Peet Raig, Rein Kahru, Tiit Pajos; tuntud on tõkkejooksja Tõnu Keskküla, käija Jaan Põldmaa ja mitme teisegi andeka noore nimi. Juubelpäeval viibisid Paides paljud kooli omaaegsed kasvandikud. Sooja tundega südames meenutati ka neid, kes ei keelanud oma oskusi ja jõudu, et avada noortele tee spordikuulsuse maailma. Siin nad on: maadlustreenerid Ants Põldmaa, Ants Kukk ja Ülo Kuru, korvpallitreenerid Kalju Pruel ja Vaike Lütsepp, võimlejate suur eeskuju Uno Kotkas. Karikavõitja korvpallinaiskond aga kirjutab suure osa oma võitude saladustest kindlasti spordikooli direktori, korvpallitreeneri Arnold Selge arvele. Noorte spordimeisterlikkuse tõstmiseks on tublisti kaasa aidanud meie spordiveteranid. Endised tegevsporlased, praegused treenerid ja aktivistid Erni Reinloo, Rein Tammla, Georg Kuus, Viktor Kapp, Peeter Nurk, Martin Oja ja Arnold Volmerson ei keela kunagi oma abi noortele, löövad käed külge ükskõik millise võistluse korraldamisel. Kuigi mitmed eespool nimetatutest ei ela ega tööta enam Paides, seob neid selle linnaga siiski palju. Nad on aidanud kirjutada sisuka lehekülje kodurajooni spordikroonikasse. Partei programm kohustab meid kasvatama uut inimest, kelles harmooniliselt ühinevad vaimne rikkus, moraalne puhtus ja kehaline täiuslikkus. See on ülesanne, mille täitmisele on pühendanud end ka Paide Laste Spordikool.

*

Meie aeg on rikas töödest, kordaminekutest ja uute avastuste rõõmust. Tore on oma kätega ehitada ja luua rahva jaoks. Ja on hea, et tänapäevane vahetus tööini-

meste armees on au ja kuulsuse teatepulga vanematelt seltsimeestelt vastu võtnud ning oskab hinnata talle pärandatud traditsioone.

Me võime rahul ja uhked olla selle üle. Elu tormab edasi ning pakub üha rohkem võimalusi kangelastegudeks. Meie noormehed ja neiud tunnevad teed, teavad, kuhu ja kuidas on vaja minna. Neis on rahutust, mis tegudele kutsub, on tahet, põlemist ja kirge, on südamepuhtust ja loomingurõõmu!

Корп Мати Видрикович
ИСКАТЬ, НАХОДИТЬ, СОЗДАВАТЬ!
На эстонском языке

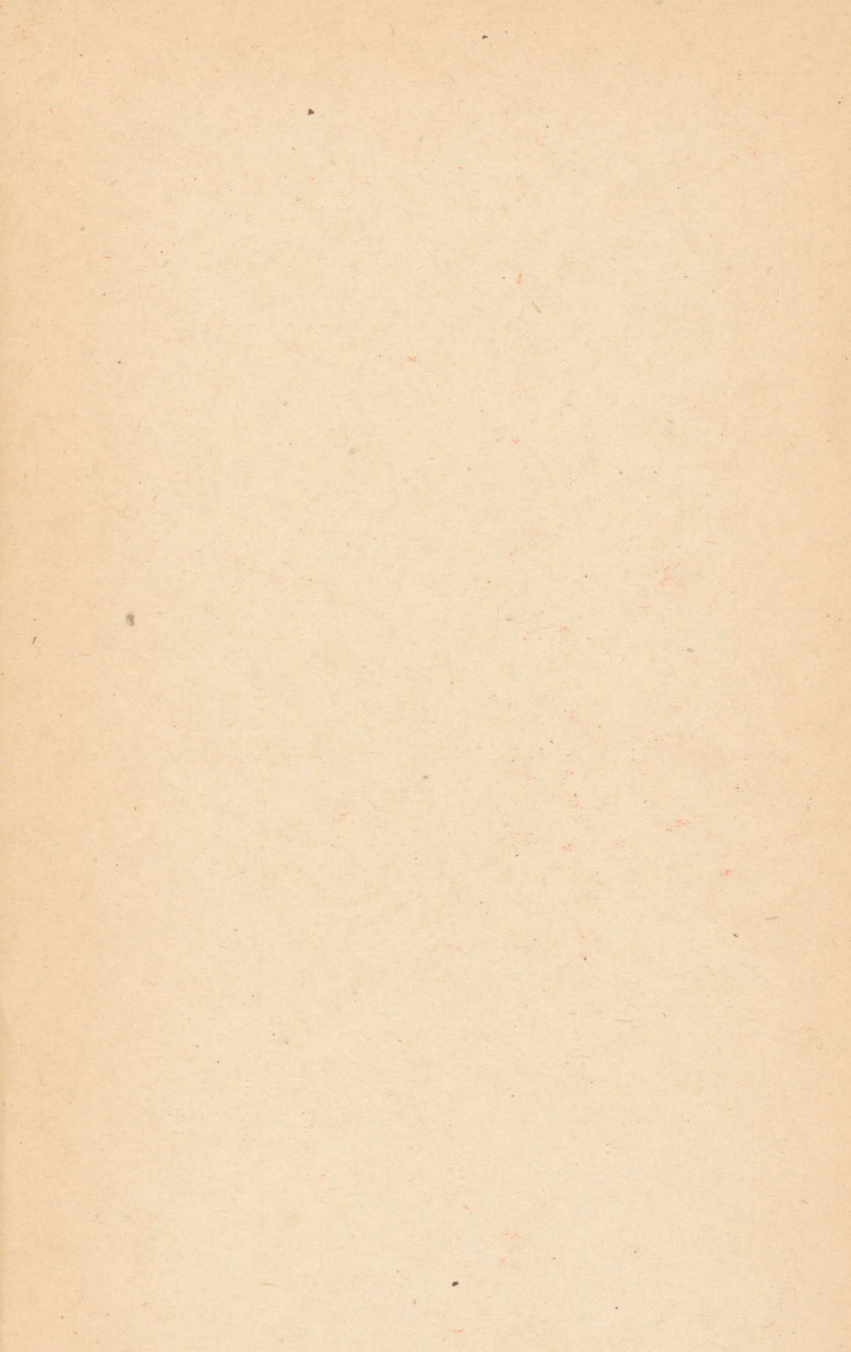
Обложка Э. Пальмисте

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

Toimetaja H. *Seping*. Kunstiline toimetaja L. *Kruusmaa*.
Tehniline toimetaja L. *Maidla*. Korrektorid A. *Nurmoja* ja E. *Tuulik*.

Ladumisele antud 14. I 1964. Trükkimisele antud 4. III 1964. Paber 54×84,
3/16. Trükipoognaid 3,25. Tingtrükipoognaid 2,67. Arvestuspoognaid 2,68.
Trükiarv 2500. MB-00162. Tellimise nr. 156. Trükikoda «Uhiselu», Tallinn,
Pikk tn. 40/42.

Hind 5 kop.

5 kop.

A-25894

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00360212 7